

*Vergadering van Donderdag 16 December 1909,
des avonds ten 8 ure.*

Voorzitter : Luitenant-Generaal DE WAAL.

De VOORZITTER : Mijne Heeren ! Ik open de vergadering en heet U allen welkom. Met het oog op den tijd, stel ik U voor de ballotage der candidaten in de pauze te houden en noodig ik de Heeren SEIFFARDT en VAN OMPHAL MULERT uit den Secretaris-Penningmeester behulpzaam te willen zijn bij het opnemen der stemmen.

En thans geef ik het woord aan den Heer LAMBOUY tot het houden zijner voordracht :

Beschouwingen over Mobilisatie en Mobilisatiedekking.

De Heer LAMBOUY : Mijnheer de Voorzitter ! Mijne Heeren ! Toen namens het Bestuur van onze Vereeniging de zeer vereerende uitnoodiging tot mij werd gericht, om hier eene voordracht te houden, be kroop mij een zekere schroom om thans reeds een spreekgestoelte te beklommen, waar in den regel het woord wordt gevoerd door personen, wier stem meer gezag heeft dan de mijne, zoowel door de hoogere positie, die zij in onze militaire wereld bekleeden, als door de meerdere kennis en vooral ervaring, die hun deel zijn. Maar toch was ik, zij het na een korten inwendigen strijd, bereid om aan de uitnoodiging gevolg te geven. Ik werd daarbij vooral gedreven door een gevoel van dankbaarheid. Dankbaarheid voor de interessante en degelijke studiën, die de Vereeniging ons op allerlei gebied in zoo ruime mate schenkt, deed het mij als een plicht beschouwen, om, desgevraagd, ook mijnerzijds een bescheiden steentje bij te dragen voor het gebouw onzer weerbaarheid.

Uit het convocatiebiljet zal U gebleken zijn, dat ik heden avond Uwe welwillende aandacht vraag voor een onderdeel van het groote gebied van onze nationale verdediging, dat zeer zeker belangstelling verdient, en wel voor de mobilisatie

en de mobilisatiedekking. Ik zal mij hierbij beperken tot de landmacht, en vooral het oog gevestigd houden op een overmachtigen oostelijken vijand.

Dit vraagstuk, hetwelk door de oprichting van onze landweer een nieuw stadium is ingetreden, heeft ongetwijfeld ten volle recht op onzen arbeid, omdat het bij uitstek van actueel belang is.

In de Kamersittingen van de laatste jaren toch bleek, dat bij de behandeling van de oorlogsbegroting het *blijvend gedeelte* de question brûlante was, waarom de strijd werd gevoerd, en met dat blijvend gedeelte hing bij de gevoerde discussiën de mobilisatiedekking ten nauwste samen.

Aanvankelijk stuitte ik op de moeilijkheid, dat ik moest zorgen, hier geene zaken mede te deelen, waarvan de geheimhouding in 's lands belang gewenscht is; doch toen ik de officieele Kamerverslagen van af het jaar 1905 raadpleegde, bemerkte ik al spoedig, dat de mobilisatiedekking, althans wat de algemeene beginselen aangaat, in groote trekken is bekend gemaakt, o. a. door den Minister STAAL¹⁾ bij de behandeling van de oorlogsbegroting voor 1907. De mobilisatie zelf vindt men voor mijn doel voldoende nauwkeurig beschreven in de zakboekjes van de miliciens en landweerplichtigen en in het voorschrift betreffende dienstreizen (*Recueil Militair* 1909). Met zorg zal ik vermijden, iets te vermelden, wat niet als publiek domein moet worden beschouwd. Het begrip „publiek domein” is natuurlijk zeer rekbaar; ik wil er mede aanduiden, dat ik bij mijne voordracht slechts die gegevens heb gebruikt, welke voor een ieder beschikbaar liggen, zonder dat men zich in diepgaande studiën of in ingewikkelde combinatiën behoeft te verdiepen.

Zeker behoort de bespreking van het gekozen onderwerp t'huis in deze Vereeniging, welke, in hare debatten buiten den politieken partijstrijd blijvende, reeds in zoo menige belangrijke aangelegenheid betreffende onze defensie den te volgen weg wist aan te duiden. Ook het feit, dat het onderwerp wordt ingeleid door een „outsider”, is m. i. als een

---

¹⁾ Verslagen Tweede Kamer 1906, bladz. 1188 e. v.

voordeel aan te merken, omdat men daardoor meer vrij is in zijne beschouwingen en er minder gevaar bestaat, dat het debat, althans voor wat den inleider betreft, op het ambtsgeheim zal stranden.

Toen ik mij langzamerhand een denkbeeld had gevormd omtrent de te behandelen stof, en ging nasuffelen, wat door anderen op dit gebied reeds is medegedeeld, kwam ik al spoedig tot de conclusie, dat het „alles schon dagewesen” ook op mijn onderwerp toepasselijk is, zoodat ik reeds terstond afstand moet doen van het voorrecht oorspronkelijk te zijn. Maar niettegenstaande deze ontdekking, werd ik juist versterkt in mijn voornemen om de quaestie ter sprake te brengen, omdat ik bij mijne voordracht een anderen weg zal inslaan dan die, welke gekozen werd door de meeste schrijvers en sprekers. Velen dezer toch geven U eerst een beeld, hoe naar hunne meening de legerorganisatie moet worden ingericht, en als zij U hun ideaal naar hartelust hebben doen bewonderen, toonen zij daarna aan, hoe dit leger bij uitstek geschikt is, om *in een minimum tijd* en *veilig* van den vredes- tot den oorlogsvoet over te gaan. Het zij verre van mij, iets af te dingen van de waarde dier studiën; zij zijn veelal met scherpzinnigheid, helderheid en groote zeggingskracht geschreven. Maar toch zien wij uiterst zelden of nooit, dat het legerbestuur op het daarin voorgestelde ingaat, omdat dit van *te* ingrijpenden aard is. Indien een voorstel om de mobilisatie te bespoedigen geheel is vastgeklonken aan eene totaal nieuwe vredesdislocatie van het leger, of indien betoogd wordt, hoe weinig kans er bestaat, dat de mobilisatie wordt verstoord van een z.g. volksleger, hetwelk den algemeenen dienstplicht huldigt, en daarbij streng is gelocaliseerd, dan is de waarschijnlijkheid groot, dat men noch het nieuwe legerstelsel, noch de nieuwe wijze van mobiliseeren krijgt, doordat het doel is voorbijgestreefd. Ik zal daarom het groote aantal reeds voorgestane legerstelsels niet vermeederen, doch slechts eene bescheiden poging aanwenden, om „langs lijnen van geleidelijkheid” tot mijn doel te geraken, door uitsluitend te trachten antwoord te geven op de vraag: *Hoe kan onze bestaande weer-*

macht op de beste, snelste en zekerste wijze op voet van oorlog worden gebracht?

Ik geloof, dat voor het oogenblik dit standpunt het meest praktische is, juist omdat de verwezenlijking van de denkbeelden, die ik thans ga ontvouwen, niet van zeer ingrijpenden aard is.

1. In hoeverre zijn pogingen des vijands om onze mobilisatie en onzen eersten strategischen opmarsch te storen, waarschijnlijk of mogelijk te achten?

Reeds eene oppervlakkige bestudeering van de krijgsgeschiedenis leert ons, dat de oorlog vooral een gebied is van wrijving en van onvoorziene omstandigheden; tegenvallers van allerlei aard zullen vooral het deel zijn van den *kleinen* Staat, die tegenover den *sterken* buurman te wapen moet snellen.

Behoort er reeds eene aanzienlijke dosis energie toe, om, bedreigd door een overmachtigen tegenstander, vol vertrouwen en met groote beslistheid — twee onontbeerlijke eigenschappen — te durven optreden, dan spreekt het van zelf, dat alles in het werk moet worden gesteld, om te zorgen, dat vooral in den aanvang der worsteling het vertrouwen in het legerbestuur en in eigen kracht niet wordt geschokt. Het is derhalve een dure plicht, de mobilisatie zoodanig voor te bereiden en te regelen, dat, menschelijkerwijze gesproken, hare mislukking onmogelijk, of althans hoogst onwaarschijnlijk wordt. Men kan zich nauwelijks eene grootere ontgoocheling denken, dan eene ernstig gestoorde mobilisatie en men huivert reeds bij de gedachte, hoe alsdan de positie van de Regeering zou verzwakken, hoe zij ter verantwoording zou worden geroepen in de volksvertegenwoordiging en in de pers, hoe haar ten slotte het vertrouwen zou worden opgezegd op een oogenblik, waarop haar aanblijven een eerste vereischte is. Ook moet er op worden gewezen, dat de voortvarendheid van eventueele bondgenooten aanzienlijk zou verflauwen, indien zij onze gestoorde mobilisatie vernamen. Mocht het, niettegenstaande alle mogelijke voorzorgsmaatregelen, ondoenlijk blijken, in sommige blootgestelde deelen

van het land eene veilige mobilisatie te *verzeker*en, dan moeten de nadeelige gevolgen van eene partieele mislukking tot een minimum worden beperkt door eene oordeelkundige wijze van mobiliseeren.

Voordat wij nu de eischen kunnen bespreken, die aan de mobilisatie en aan hare dekking dienen te worden gesteld, is het noodig eerst na te gaan, of en in hoe verre er waarschijnlijk bestaat, dat de overmachtige oostelijke nabuur eene *strategische overvalling* tegen ons zal beproeven. Het zou onzerzijds eene uiterst gevaarlijke struisvogelpolitiek zijn, deze aangelegenheid niet grondig onder de oogen te zien, of stilzwijgend voorbij te gaan, want wij kunnen vast overtuigd zijn, dat de tegenstander haar zeer ernstig heeft bestudeerd, en het voor en tegen op een goudschaaltje heeft gewogen.

Waren wij eene eerste rangs mogendheid, in het bezit van een leger met groote vredessterkte, waarvan een aanzienlijk deel aan de bedreigde grens in garnizoen lag, en aldaar den steun van vestingen genoot, dan zou eene overvalling vóórdat de eigen mobilisatie voltooid was, niet zoo zeer te vreezen zijn; immers, het is nauwelijks denkbaar, dat de tegenstander alsdan tot het offensief zou overgaan, alvorens zijne strijdkrachten op voet van oorlog te hebben gebracht en den strategischen opmarsch nagenoeg geheel te hebben voltooid; de groote verwarring, die het ongemobiliseerd te velde trekken in 1870 in Frankrijk heeft veroorzaakt, ligt daartoe nog te versch in het geheugen; bovendien zou de vrees voor eene partieele nederlaag die handeling doen achterwege blijven.

Doch geheel anders wordt de toestand indien eene groote mogendheid wil optreden tegenover eene kleine, die bovendien in tijd van vrede slechts een zeer klein deel van hare weermacht onder de wapenen heeft, en niet door het bezetten van een gering aantal défilé's, bergpassen, enz. het betreden van haar bodem gemakkelijk kan beletten.

Hier zal de machtige nabuur, die in „Kriegsbereitschaft” zulk een grooten voorsprong heeft, zich afvragen, of hij niet door eene overvalling met vredescontingenten een goedkoop

succes kan behalen, en den zwakken tegenstander voor zijne geringe vredessterkte doen boeten, door hem in zijne mobilisatie zoo veel mogelijk te dwarsboomen. Alleen indien de kleine Staat door de inrichting en het gehalte van zijne weermacht, en door de groote snelheid, waarmede zij tot den oorlogsvoet kan overgaan, den vijand ontzag heeft weten in te boezemen, zal deze, aan het succes twijfelende, de overvalling niet licht wagen.

Dat Duitschland's ontzag voor onze militaire krachtontwikkeling niet bijster groot is, kan moeilijk worden ontkend; dit blijkt toch herhaaldelijk uit de militaire vakbladen, en nog in een kortelings verschenen werk; „Der grosze Krieg der Jetztzeit" van de hand van Generaal von FALKENHAUSEN worden wij met eene waarlijk vernederende geringschatting behandeld. Bij de uitwerking van een gefantaseerden oorlogstoestand, waarbij Engeland, Frankrijk en Italië als verbonden optreden tegen Duitschland en Oostenrijk, laat deze schrijver o. a. op de westkust van het neutrale Nederland Engelsche troepen landen, welke door Noord-Brabant oprukken. De Nederlandsche troepen bepalen zich daarbij tot het aanteekenen van protest, trekken samen bij Rotterdam, den Haag en Utrecht en worden door de Engelschen geobserveerd!

Elders zegt de schrijver: „Ook in Nederland kon aan weerstand niet worden gedacht, nadat de aanvankelijk gunstige kansen om de landing af te slaan, door het verrassend voorwaarts gaan van de Engelschen en den gebrekkigen staat van gereedheid van het Nederlandsche leger, onbenut moesten blijven". Nu zijn wij allen er wel vast van overtuigd, dat in de werkelijkheid het optimisme van den Duitschen opperofficier krachtig zal worden gelogenstraft, doch ik meende diens woorden te moeten aanhalen, om U aan te toonen, dat de eerbied voor onze organisatie en voor ons moreel in het buitenland bepaald gering is.

Dat Duitschland eene overvalling met vredescontingenten niet vreest, kan men als zeker aannemen; evenzoo moet bevestigend geantwoord worden op de vraag of dat land in die operatie voordeel kan zien. Hebben wij met deze feiten niet voldoende rekening gehouden en gesteld, dat wij, hetzij

alleen, hetzij als bondgenoot, plotseling in den krijg worden betrokken, dan kan Duitschland ons zonder groote offers ernstig dwarsboomen, door onmiddellijk na de oorlogsverklaring te beproeven, de opkomst van een deel der militie uit onze grensprovinciën te beletten, wapenmagazijnen in de grensgarnizoenen te vermeesteren, telegrafien en spoorwegen, bestemd voor mobilisatie- en opmarchvervoer, vluchtig te vernielen, rollend materieel in bezit te nemen, bruggen over Maas en IJssel met groote snelheid te bezetten, enz. Ook als wij neutraal willen blijven bestaat er veel kans, dat Duitschland voordeel ziet in de schending onzer onzijdigheid, hetzij omdat daardoor de eigen operatiën worden gemakkelijker gemaakt, hetzij omdat het een te gering denkbeeld heeft van de wijze, waarop wij die onzijdigheid tegen zijne vijanden zullen beschermen. Eene poging, om in dat geval één of meer Maasovergangen met groote snelheid te bezetten is dan ook geenszins buitengesloten, omdat daardoor bijv. een beraamde doortocht door België of eene bezetting van Zeeland aanmerkelijk verlicht wordt.

Nu spreekt het van zelf, dat door eene gelukte overvalling alléén geene beslissende resultaten kunnen worden behaald, en dat het voorwaarts dringen, bij eenige snelheid onzerzijds, om en bij de groote rivieren zal worden gestuit, doch de eerste knak in moreelen en in materieelen zin heeft ons dan reeds getroffen. Bravourestukjes zelfs van kleine afdeelingen zullen wij bijna met zekerheid moeten verwachten, en al behoeven wij er ons geene overdreven vrees door te laten aanjagen, toch moeten wij er op bedacht zijn, omdat vooral het begin van den oorlog voor ons rijk kan zijn aan moeilijke oogenblikken. Geheel voorkomen kunnen wij een dergelijk optreden des vijands niet, doch wel de gevolgen zoo veel mogelijk verkleinen.

Aangezien mijne persoonlijke meening omtrent de mogelijkheid van eene overvalling U natuurlijk niet voldoende is, laat ik thans een beknopt chronologisch overzicht volgen van hetgeen door anderen hieromtrent is medegedeeld.

Reeds van af 1870 werd zoowel in deze Vereeniging als elders aangedrongen op snelheid bij de mobilisatie, en ge-

wezen op het gevaar, dat een gedeelte van onze miliciens hunne bestemmingsplaats niet zouden bereiken, aangezien reeds den eersten mobilisatiedag ernstige dingen konden worden verwacht. In dat jaar worden hier de volgende woorden van BRIALMONT aangehaald; „De hoofden van de groote Staten weten zeer goed, dat de Staten van den 2den en van den 3den rang, waar de militaire geest minder levendig en de voorzienigheid minder actief is, veel tijd noodig hebben om hunne troepen te vereenigen, hun materieel aan te vullen en hunne vestingen in staat van tegenweer te brengen. Zij hebben er dus het grootste belang bij, om door eene plotselinge overvalling die Staten te midden van hunne voorbereidingen te treffen.” In 1879 verklaarde de Heer PLANTENGA, dat de vijand, wetende dat iedere dag winst voor ons van groote waarde is, vooral snel zal willen oprukken en hiervoor misschien het strategisch en het tactisch verband in zijn leger eenigszins zal willen opofferen. De Heer KRAIJENHOFF wees in 1887 op de noodzakelijkheid om de blootgestelde garnizoenen te ontruimen, *zonder de opkomst van de militia af te wachten*; hij doelde daarbij tevens op de mogelijkheid, *dat het spoorwegvervoer in onze noordelijke provinciën en in Z. Limburg zou kunnen worden afgesneden*. Deze meening werd geheel gedeeld door onzen tegenwoordigen Voorzitter in eene voordracht, door Z.H.E.G. in 1890 in de Marinevereeniging gehouden.

In de tachtiger jaren werd de overvalling in schrille kleuren geteekend door den Heer TINDAL in diens brochure: „Nederland in gevaar.” De schrijver ging van de m. i. overdreven grondgedachte uit, dat er kans bestond, dat *in vollen vrede* plotseling en *zonder politiek voorspel* Arnhem en Westervoort alsook de bruggen bij Gennep, Venlo en Roermond door de Duitschers werden bezet, en dat binnen 24 uren ruim 19000 man Infanterie en 4000 ruiters onze grenzen zouden hebben overschreden. Deze voorstelling van zaken lokte heftige bestrijding uit. De latere Minister ELAND erkende in 1889 ¹⁾ de mogelijkheid van pogingen, om onze mobilisatie te ver-

---

¹⁾ In *De Militaire Spectator*.

storen en rivierovergangen in bezit te nemen, waarvoor den vijand zoowel eene talrijke ruitery als ongemobiliseerde Veld-artillerie en Infanterie ten dienste stond. Doch hij vervolgde: „Dat hij het zou wagen met deze laatste slecht uitgeruste troepen de grensrivieren ver te overschrijden mag ernstig worden betwijfeld; bij eenigen tegenspoed zou hem namelijk die handeling ten zeerste kunnen berouwen.”

Meer optimist toonde zich in het jaar 1896 in deze Vereeniging de Heer W. F. Pop, waar hij aanvoerde: „Nu behoort ik niet tot hen, die eene overschrijding der grenzen door nog niet gemobiliseerde troepenafdeelingen met stelligheid verwachten, ja ik meen zelfs, dat bij voldoende tegenmaatregelen eene dergelijke handeling niet van lichtvaardigheid zou zijn vrij te pleiten.”

„Voor al tegen een kleineren Staat moet de tegenstander alles vermijden, wat tot verhooging van het moreel kan leiden; elke slag, welke toegebracht wordt, moet wel overdacht zijn en juist treffen. En nu stelt men zich zeker nimmer eerder aan een ehec bloot, dan wanneer met niet volledig gemobiliseerde troepen het vijandelijk gebied betreden wordt. Toch zou het verkeerd zijn deze mogelijkheid geheel weg te cijferen, gedachtig aan den stelregel, dat men van den tegenstander zelfs het onwaarschijnlijkste moet verwachten”. Wel verwacht de schrijver spoedig vijandelijke cavalerie-afdeelingen. Ook hier wordt derhalve de overvaling zoo niet waarschijnlijk, dan toch mogelijk geacht. Naar mijne meening is het voor ons juist uiterst moeilijk tegen eene overvaling afdoende maatregelen te nemen, en zijn de gevaren, waaraan de aanvaller zich blootstelt, niet zeer groot.

In een Gids-artikel van 1901 haalde de Oud-Minister SCHNEIDER aan, dat den 23sten April 1877 door Rusland aan Turkije de oorlogsverklaring werd overhandigd. Daar het voor Rusland zeer gewichtig was, de brug over de Sereth bij Barbosi te bezetten, voordat zulks door de Turken werd belet, kwam er reeds den 24sten een detachement kozakken aan. De Turken hadden er wel een monitor geplaatst, die de brug zou doen springen, doch de bemanning had nog geen bericht van de oorlogsverklaring ontvangen! (Ook de Heer G. J. C. A. Pop

roerde in 1901 in deze vergadering de overvalling aan, en uitte zich aldus: „In een land als het onze, dat in geographischen zin eene zoo geringe diepte heeft, en door het betrekkelijk klein zielental, vergeleken met dat der ons omringende groote mogendheden, ook slechts eene naar verhouding geringe krijgsmacht op een gegeven oogenblik beschikbaar kan hebben, is het zaak in den aanvang van een eventueel oorlog niet onder den voet te worden geloopen. Om dit te voorkomen dient men zorg te dragen, dat de mobilisatie zoo ongestoord mogelijk verlopen kan . . . Daar een tegenstander in zijne overmacht en in de grootere vredessterkte der onderdeelen van zijn leger gelegenheid heeft om ons, zooals men dat wel eens noemt, strategisch te overvallen, zoo wordt eene ongestoorde mobilisatie het best verzekerd als men haar zoodanig voorbereidt en regelt, dat zij binnen den kortst mogelijken tijd kan zijn voltooid.”¹⁾

In 1903 is het de tegenwoordige Minister W. COOL, die eene waarschuwendende stem laat hooren in *De Militaire Spectator*: „ . . . men kan zich overtuigd houden, dat een eventueel vijand wel zoo ver met den toestand bekend zal zijn, om te weten, dat in de grootst mogelijke snelheid van optreden voor hem de grootste kans op de overwinning ligt.”

„Op dit voor ons grootste gevaar moeten wij dus bedacht zijn, daartegen moeten in de eerste plaats door ons maatregelen worden getroffen.”

In het zelfde tijdschrift geeft in 1906 de Kapitein TONNET zijne zienswijze als volgt weer: „In deze richting zal in de toekomst nog veel verder worden gegaan, en voor die kleine Staten, welke van den aanvang af in den oorlog betrokken zullen worden, is de kans groot, zoo geene zekerheid, dat mobilisatie en opening der vijandelijkheden twee uiterst snel op elkaar volgende handelingen vormen” . . . „Zij (die versnelde opening der vijandelijkheden) is op zichzelf al erg genoeg en zal de oorlogsvoorbereiding van den kleinen Staat aan eene geweldproef onderwerpen, die haar wederga niet

---

¹⁾ Het tusschen ( ) geplaatste werd niet in de vergadering uitgesproken.

vond." ... „Zoo zal men zich dus reeds in vreedestijd vertrouwd moeten maken met de gedachte aan groote teleurstellingen in de eerste mobilisatie-uren, en het geval van afweer met ten deele gemobiliseerde strijdkrachten in den kring van zijne verwachtingen moeten betrekken." 1) De schrijver betwijfelt echter of er veel gevallen zullen voorkomen, waarin wij van den aanvang af oorlogspartij zullen zijn.

Dat ook de Ministers STAAL en SABRON de overvalling ernstig onder de oogen hebben gezien, en, zij het langs verschillende wegen, naar eene oplossing van het vraagstuk hebben gezocht, ligt u allen nog versch in het geheugen.

Tot zoover deelde ik u slechts de zienswijze mede van lotgenooten (als BRIALMONT) en van landgenooten. Doch aangezien het voor ons feitelijk van minder belang is, te weten of men *hier te lande* aan de overvalling geloof, dan wèl, hoe de toonaangevende mannen buiten onze oostelijke landpalen over het vraagstuk denken, moet ik ook hieromtrent het een en ander vermelden.

Generaal VON BOGUSLAWSKI zegt: „Het lijdt geen twijfel dat iedere mogendheid alles zal beproeven om de mobilisatie des vijands ten minste in de grensdistricten door invallen van ruiterafdeelingen, door vliegende colonnes, enz. te storen. Die troepen konden, indien geene afdoende tegenmaatregelen waren getroffen, op de verzamelplaatsen van verschillende districten doordringen, de verzameling der opgeroepenen aldaar verstoren, de vorming van transporten verlofgangers belemmeren en de langs de grenzen loopende spoorwegen vernielen." 2)

Bijzonder zorgvuldig en zaakrijk is de „Strategischer Ueberfall in VON VERDY'S „Studiën über den Krieg" behandeld. 3) Daarom zal ik de meening van dien opperofficier nader uiteenzetten; dat zij voor den kleinen Staat opbeurend of geruststellend is, en dat in deze plaats is voor optimisme, kan zeker niet worden geconstateerd. De schrijver zou het beden-

1) Bladz. 503 e.v.

2) „Heere und Flotten der Gegenwart". I bladz. 98.

3) Zie Dritter Theil, Hefte 6 (1907) en 7 (1908).

kelijk achten, om een *geheel leger* ongemobiliseerd in het veld te doen rukken, omdat zulks groote nadeelen voor zijne operatievaardigheid zou medebrengen; deze bezwaren zijn echter niet aanwezig voor *onderdeelen van dat leger*.

Is er sprake van het optreden van een machtigen Staat tegen een kleineren, dan is het volgens von VERDY mogelijk, dat de groote door eene strategische overvalling den oorlog snel kan ten einde brengen. Wordt het offensief echter gevoerd tegen een vijand, die zich gaandeweg kan versterken, hetzij uit eigen middelen, hetzij door het ingrijpen van bondgenooten, dan zal men aan een dergelijken verrassenden aanval eene meer beperkte taak moeten stellen. Merkwaardig is het dan ook, dat in den oorlog van 1866 door von MOLTKE aan eene overvalling van Oostenrijk *niet* is gedacht, doch wel werd zij beraamd tegenover diens kleinere bondgenooten. Het doel van de overvalling kan dan bijv. zijn: de overwelddiging van blootgestelde afdeelingen des vijands, het bezetten van te zwak beschut gebied of van punten, die voor de verdere operatiën van gewicht kunnen zijn, als bruggen e. d., het uitoefenen van druk opdat de kleine Staat zich snel als bondgenoot uitspreke, of om hem te onderwerpen vóórdat zijn sterke medestander hem kan te hulp snellen. Speciaal voert de generaal aan, dat, hoe meer de invasie in staat is, door den vorm der grenzen enkele garnizoenen den weg naar het opmarschgebied of hun terugtochtsweg af te snijden, des te grooter zal het succes zijn.

Als eischen om de overvalling te doen gelukken, voert hij aan:

- 1e. grondige kennis van den toestand bij den vijand;
- 2e. geheimhouding van het oogmerk;
- 3e. snelheid in de uitvoering.

Ten einde de *geheimhouding* te bevorderen, mag niemand vroeger dan noodig is bevelen ontvangen en moeten deze zich tot het strikt noodzakelijke bepalen; ook moet men pers en telegraaf volkomen beheerschen en c.q. elders demonstratief optreden, terwijl alles in het werk moet worden gesteld om met behulp van de diplomatie, door het verspreiden van valsche berichten, door militaire maatregelen, enz.

de diplomaten, agenten en kondschappers der tegenpartij het spoor bijster te doen raken, of hen te doen gelooven, dat de maatregelen tegen eene andere mogendheid zijn gericht.

De *snelheid* kan bevorderd worden door zoo veel mogelijk de spoorwegen te benutten, door veel bereiden troepen in te deelen en de Infanterie op voertuigen te vervoeren. Ook acht de generaal het een voordeel, voor de onderneming troepen aan te trekken, die op grooten afstand in garnizoenen liggen, om op deze wijze minder gevaar te loopen, dat de transportplannen worden verraden, dan bij grenstroepen. Deze rukken eerst op het laatste moment op, om de uitlaadplaatsen te bezetten, enz.

Dat von MOLTKE verre van afkeerig was van eene strategische overvallende actie blijkt o. a. uit zijn plan tegen Saksen in 1866, luidende als volgt: „Wachten wij de completeering van onze bataljons af, dan kunnen wij allicht met overmacht naar Dresden oprukken, voordat de Oostenrijkers daar een belangrijken steun kunnen geven, maar wij kunnen niet verhinderen, dat het Saksische leger volkomen geformeerd op het Boheemsche gebied teruggaat, om zóó aan het Oostenrijksche leger eene gereed zijnde, niet onaanzienlijke versterking te brengen.”

„Wil men zulks vermijden, dan kan dit slechts geschieden, *doordat de Saksische troepen in hunne garnizoenen verrast, ontwapend en uit elkaar gejaagd worden, voordat zij in staat zijn hunne mobilisatie en concentratie uit te voeren,*¹⁾ en dit is wederom slechts te bereiken, indien de daarvoor bestemde afdeelingen terstond, dus met de vredessterkte, het Saksische gebied betreden.”

Onder voorwendsel, dat men tegen Denemarken moest optreden, was alles uiterst zorgvuldig voorbereid; o. a. zouden zelfs troepen uit Stettin op vredesvoet aan de onderneming deelnemen. Ofschoon het overbodig is hier in details die voorbereiding na te gaan, wil ik er toch op wijzen, dat reeds den 3den mobilisatiedag om Dresden, Leipzig, enz. ongeveer 18.000 man zouden gereed staan. Dit was *voor dien*

---

¹⁾ Ik cursiveer.

tijd zóó ongehoord en overweldigend snel, dat het voor de Saksische garnizoenen onmogelijk zou geweest zijn, zich te vereenigen.

Een feit is het, dat Denemarken in 1864 en Saksen in 1866 voor eene overvalling bespaard bleven, in hoofdzaak, omdat de politiek aan de strategie niet den vrijen teugel liet. Ware von MOLTKE er echter in geslaagd, staatkunde en militaire maatregelen hand aan hand te doen gaan, dan zou de krijgsgeschiedenis overvallingen hebben geboekt, zóó geweldig als nauwelijks denkbaar was. Wij mogen ons niet geruststellen met de hoop, dat ook in de toekomst de staatkundige rem zoo krachtig zal werken.

„Is men daarentegen”, zoo zegt toch von VERDY, „zelf voorbereid en door de omstandigheden begunstigd, om eene overvalling te kunnen uitvoeren, dan mag men zich deze gelegenheid niet laten ontglippen. Hier trede men met beslistheid op tegen elke inwerking, die voornamelijk ook met het oog op politieke verhoudingen de onderneming nog wil uitstellen, en meestal slechts tot resultaat heeft, dat de geheele uitvoering achterwege blijft.” Ook met deze les zullen onze practische oostelijke naburen hun voordeel weten te doen.

Ik stel er echter prijs op, Mijne Heeren, goed op den voorgrond te stellen, dat ik volstrekt *niet* geloof, dat wij eene *verraderlijke overvalling* te duchten hebben op een moment, dat er geen wolkje te bespeuren is aan den staatkundigen horizon. Ik ben er zelfs vast van overtuigd, dat geene Europeesche mogendheid hiertoe het initiatief zou durven nemen. Zeer zeker zal de overvalling beperkt blijven tot periodes van politieke spanning en zal, zooals de afgevaardigde PATIJN het typisch uitdrukte, aan de oorlogsverklaring een zeker incubatietijdperk van den oorlog met zijne eigen karakteristieke verschijnselen voorafgaan. Van den anderen kant moeten wij er wel degelijk op bedacht zijn, dat, als eenmaal de oorlogsverklaring overhandigd, of de misschien uiterst korte bedenktijd, die in het ultimatum werd gesteld, verstreken zal zijn, reeds zeer spoedig, ja misschien oogenblikkelijk daarna, onze grenzen zullen worden overschreden, en dat de alsdan door den vijand uit te voeren operatie nauw-

gezet zal zijn overwogen en voorbereid, om haar met de grootst mogelijke energie uit te voeren.

Onze vredesorganisatie maakt, dat wij vóór alles moeten bedacht zijn, dat ons leger bij den overgang tot den oorlogsvoet niet *mag* worden gestoord; wij zouden den Generaal DEN BEER POORTUGAEL den grootsten dank verschuldigd zijn, indien het voorstel van dien opperofficier gedaan op de jongste Vredesconferentie, en ten doel hebbende, om de oorlogsverklaring minstens 24 uren aan de opening van de vijandelijkheden vooraf te doen gaan, met succes ware bekroond. Doch al waren Rusland en een twaalftal kleine Staten vóór dit uitstel, toch kon geene meerderheid worden verkregen, en o. a. Duitschland's afgevaardigde wilde er niet van hooren. „S. Exc. le baron MARSCHALL DE BIEBERSTEIN, déclare que la Délégation allemande ne peut accepter aucun délai”; aldus leest men in de officieele verslagen der conferentie ¹⁾.

In verband hiermede moge de noodzakelijkheid worden erkend, dat onzerzijds de mobilisatie met de uiterste snelheid dient te geschieden, en moet elk voorstel, strekkende tot bespoediging daarvan grondig worden overwogen.

Reeds meermalen is er terecht de aandacht op gevestigd, dat de gevaren voor eene overvalling tot de kleinste verhoudingen worden teruggebracht door eene verstandige buitenlandsche politiek, samengaande met het bezit eener weermacht, die den buurman imponeert. Onze staatkunde moet in de eerste plaats den indruk vestigen, dat zij haar eigen weg wil bewandelen en dat haar kalm, waardig en desnoods krachtig optreden den indruk vestigt, geene andere aspiraties te hebben, dan het behoud der onzijdigheid. Beschikken wij daarbij over een stevig zwaard, hetwelk bij onzen oostelijken nabuur ook den indruk vermag te vestigen, dat wij even goed naar de west- als naar de oostzijde, onze neutraliteit zullen weten te doen eerbiedigen, dan zijn de kansen op een oorlog en daardoor die op eene overvalling aanzienlijk verminderd. Ik zeg *verminderd*, omdat natuurlijk onmogelijk

---

¹⁾ „Deuxième Conférence Internationale de la Paix”. Actes et Documents. Tome III, bladz. 165.

kan worden voorzien, of niet plotselinge, onverwachte conflicten oorzaak kunnen worden, dat wij in den krijg worden betrokken, of ter bescherming van onze onzijdigheid te velde moeten trekken.

Daarom blijft het dan ook een voorname eisch, onze diplomatie te doordringen van het groote belang, dat zij met hare agenten uiterst waakzaam zij, en dat men de middelen hebbe overwogen, om onze Regeering voortdurend op de hoogte te houden van de schommelingen in de staatkundige verhoudingen, ook indien die berichten niet meer rechtstreeks per draad zouden kunnen worden geseind.

Waar het intusschen *ons* belang is, dat onze organen scherp toezien en wakker blijven, daar is het voor die *van de tegenpartij* zaak, onze aandacht af te leiden, door ons de meest onschuldige, onweerstaanbare wiegeliëdjes voor te zingen. De uitslag van dit diplomatieke „spel der misleiding” hangt derhalve in hoofdzaak af van de persoonlijke talenten, van de vaderlandsliefde en toewijding onzer organen, en niet het minst van den te hunner beschikking gestelden geldbuidel. Wij mogen onder deze omstandigheden echter niet stilzitten, hopende dat onze mannen het spel zullen winnen en ons tijdig zullen waarschuwen; de belangen, waarom het gaat, zijn daartoe te groot.

Het middel, dat ons ten dienste staat om het gevaar eener verrassing te bezweren, is *theoretisch* uiterst eenvoudig, en bestaat natuurlijk in het *tijdig uitgeven van de mobilisatiebevelen*. Wie onzer ziet dan niet met den Kapitein TONNET de oplossing in „eene vaste hand aan het roer van het schip van Staat”, en wie zou de woorden van den toenmaligen Kapitein W. F. POP niet willen onderschrijven, zooals die een vijftiental jaren geleden in deze Vereeniging werden geuit, n.l.: „Voor alles moeten wij daarom hopen, dat wanneer eenmaal politieke verwickelingen mochten ontstaan, eene krachtige, karaktervolle, zichzelf en der waardigheid van de Nederlandsche natie bewuste Regeering aan het hoofd van zaken moge staan; eene Regeering, die, zonder nochtans eene uitdagende houding aan te nemen, den moed hebbe te rechter tijd handelend op te treden.” — Doch, Mijne Heeren, zoo

ooit, dan is hier de theorie gemakkelijker dan de praktijk. Laat ons eens tegenover elkander stellen eenerzijds een machtigen nabuur, *die den oorlog wenscht*, doch dit verlangen in een dichten diplomatieken sluier weet te hullen, anderzijds onzen kleinen Staat, die nog altijd hoopt den dreigenden oorlogsramp af te wenden. Moet het dan niet *zeer goed mogelijk* worden geacht, dat onze Regeering, den ernst van den toestand onderschattende, hare militaire maatregelen verschuift? Is het in die omstandigheden niet in hooge mate *menschelijk*, dat wij, om vooral geen steen des aanstoots te bieden, het mobilisatiebevel zoo lang mogelijk in portefeuille houden? En nu werpe men mij niet tegen, dat de groote Staat *nooit in onze mobilisatie eene bedreiging mag of kan zien*, en daarom nimmer een argument voor de oorlogsverklaring zal vinden! Ik ben er vast van overtuigd, dat hier de stok spoedig gevonden zou zijn, om het hondje te kastijden! Voor mijne meening vind ik hechten steun in de uitspraken van personen, die in deze volkomen tot oordeelen bevoegd zijn.

De latere Minister ELAND schreef in 1889: „Zij (onze Regeering) zal toch begrijpen, dat onze minderheid nog zal toenemen, indien zij de tegenpartij toelaat, hare mobilisatie in stilte te voltooien; *aan den anderen kant zal zij ongaarne de verantwoordelijkheid op zich nemen om tot gelijken maatregel over te gaan, in de vrees dat het bekend worden daarvan wellicht tot voorwendsel — want het is natuurlijk geen ernstig argument — voor een casus belli zal worden gebruikt.* 1) Ook de latere Generaal KRAYENHOFF verwachtte na het bekend worden van onze toebereidselen onmiddellijk een verzoek tot staking of een ultimatum. Hoe de Minister SABRON *als verantwoordelijk bewindsman* over deze aangelegenheid dacht, blijkt uit de Memorie van Antwoord voor de Begrooting van 1908 2), waar de noodzakelijkheid van het blijvend gedeelte aldus werd geargumenteed: „Het terugroepen van tijdelijk verlof zal zoo lang mogelijk worden uitgesteld, en daardoor zal men de kans loopen te laat te komen. Dit uitstellen zal

1) Ik cursiveer.

2) Bladz. 3 en 4.

een natuurlijk gevolg zijn van de zucht, om in het land geene onrust, geene beroering te brengen." Verder luidt het: „Het lijdt dan ook geen twijfel, dat eene intrekking van het tijdelijk verlot onder die omstandigheden voor het buitenland feitelijk gelijk staat met het bevel tot mobilisatie. Wat daarvan de gevolgen kunnen en waarschijnlijk zullen zijn, zal wel geene nadere omschrijving behoeven."

Dit alles, Mijne Heeren, geeft mij aanleiding, om als beginsel voorop te stellen, dat men onzerzijds rekening moet houden met de *mogelijkheid*, dat wij, voor wat het aanvangstijdstip van onze mobilisatie betreft, achter *kunnen* zijn bij den tegenstander, en dat dit eene reden te meer is, om alles in het werk te stellen, ten einde dien mogelijken achterstand door snelheid in te halen.

Nu wil ik, alvorens verder te gaan, er nog op wijzen, dat wij bij de regeling van de mobilisatie en bij de verspreiding van het oproepingstelegram niet *te vast* mogen rekenen op een ongestoord bedrijf van de telegraphische gemeenschappen, en dat wij moeten zijn voorbereid op eventueele vernielingen, die op het critieke oogenblik door spionnen, enz. kunnen worden aangebracht. De wijze, waarop het oproepingstelegram wordt verspreid, is mij ten eenenmale onbekend, doch ik zou daarbij als eisch willen stellen, dat te voren zeer zorgvuldig eene regeling wordt ontworpen, waardoor men zeker is, dat al mocht de telegraaf zijne diensten weigeren, toch met groote snelheid de bevelen door het geheele land worden verspreid. Het zou toch verschrikkelijk zijn, als men op zulk een moment met de handen in het haar zat en eene nieuwe regeling moest improviseeren. Het „débrouillez vous" kon nauwelijks op kwader uur worden uitgesproken! Ik zal niet nagaan op welke wijze eene dergelijke regeling zou te treffen zijn, en alleen opmerken, dat hier telephonen, spoorwegen, automobielen, enz. groote diensten kunnen bewijzen, en dat bij de verspreiding vooral naar decentralisatie moet worden gestreefd, zoodat de commissarissen der Koningin en de burgemeesters van grootere gemeenten nauwkeurige instructies krijgen, waarin vermeld wordt, welke gemeenten zij moeten inlichten. De wijze, waarop dit laatste zal geschieden, moet reeds in

vredestijd geregeld zijn en door het legerbestuur zijn goedgekeurd.

(2. Hoe is de mobilisatie in Duitschland geregeld?

Het Duitse Rijk is verdeeld in 22 legerkorpsdistricten, die weer in divisie- en brigadedistricten zijn onderverdeeld, terwijl de laatste bestaan uit een zeker aantal landweerdistricten (bataljons- en compagniesdistricten). Evenals bij ons is de indeeling van de (p.m. 300) landweerdistricten geheel bekend. De landweer zelf is in vredestijd niet georganiseerd; men rekent, dat ieder district in oorlogstijd *minstens* 1 landweerbataljon voor den 1sten en 1 voor den 2den kan leveren. Het Gardekorps wordt uit geheel Pruisen en uit het Rijkswaterland gerecrueteerd, overigens betreft ieder korps, iedere divisie, infanteriebrigade, enz. de manschappen uit het eigen district, alleen in geval van nood springen andere districten bij. De bereden wapens worden uit het eigen divisiedistrict verkregen.

Met de inlijving en met de oproeping bij mobilisatie zijn de volgende militaire autoriteiten belast: de korpscommandanten, de commandanten der infanteriebrigades en de landweerdistrictscommandanten.

Moet het leger worden gemobiliseerd, dan worden, indien de militaire eischen zulks toelaten, in de eerste plaats de jongste lichten opgeroepen, in geval van nood springt de landweer bij. De Minister van Oorlog heeft in vredestijd een mobilisatie*plan* ontworpen, terwijl de troepencommandanten mobilisatie*instructiën* hebben vervaardigd.

Zoodra het bevel tot mobiliseeren is ontvangen, worden de lichten, die moeten opkomen, opgeroepen door de landweerdistrictscommandanten. Dit kan geschieden door openbaren oproep of door ieder man persoonlijk per „Gestellungsbefehl” op te roepen. De commandanten der legerkorpsen regelen dit geheel naar eigen goedvinden, mits gezorgd wordt, dat de troepen snel slagvaardig zijn. Zoo mogelijk wordt aan de manschappen 24 uren tijd gelaten, om huune particuliere aangelegenheden te regelen. Zij komen als regel op in het districtsstafkwartier of in een of meer verzamelplaatsen.

Hier worden zij, die zich ziek of ongeschikt melden, onderzocht, daarna gaan de verlofgangers in detachementen verenigd naar hunne garnizoenen, om aldaar hunne wapening en uitrusting te ontvangen. De korpscommandant kan echter ook gelasten, dat voor sommige garnizoenen de opkomst rechtstreeks bij het onderdeel geschiedt.

Ik heb de Duitsche mobilisatie in grove trekken medegedeeld, om er de conclusie uit te trekken, dat er volstrekt geene reden is, om aan te nemen, dat zij eerder zou zijn voltooid dan in Nederland, het tegendeel lijkt meer waarschijnlijk. Worden wij derhalve gestoord, dan kan zulks nagenoeg zeker alleen geschieden door troepen op vredesvoet.)

3. Hoe kan men zich bij ons aan de hand van publieke bescheiden de mobilisatie en hare dekking voorstellen?

Volgens de gegevens, die in de zakboekjes van alle militie- en landweerplichtigen zijn gedrukt ¹⁾, geschiedt de opkomst met spoed aldus:

De grootverlofgangers van de militie en van de landweer worden door den burgemeester hunner gemeente opgeroepen. De burgemeesters doen zulks door middel van eene openbare kennisgeving en nemen alle noodige maatregelen, om eene snelle opkomst te verzekeren, als klokgelui, omroeping, uitzending van boden, beschikbaar stellen van voertuigen, enz.

De verlofgangers moeten er rekening mede houden — en hiervoor vraag ik Uwe speciale aandacht — *dat de openbare kennisgeving bijna zeker eerst in den avond vóór den dag van opkomst zal kunnen geschieden*, en dat zij zich op den dag van opkomst *des morgens zeer vroegtijdig* op marsch zullen moeten begeven. Zij vinden in hun zakboekje aangegeven *het uur, waarop en de plaats, waar* zij zich den dag van opkomst moeten aanmelden. Voor de eng gelocaliseerde landweerafdeelingen der Infanterie zijn deze plaatsen zoodanig in de nabijheid der haardsteden gekozen, dat zij per voetsmarsch kunnen worden bereikt. De miliciens komen echter in beginsel op in de garnizoensplaats van het korps of van

¹⁾ Zie ook *Recueil Militair* 1909, bladz. 566 en 567.

het korpsgedeelte, waartoe zij behooren, en moeten zich derhalve begeven hetzij rechtstreeks naar het korps, hetzij naar een nabijgelegen en in het zakboekje aangegeven, station, om van daar per spoor of per boot volgens eene aangegeven reisroute hunne bestemming te volgen. De aanmelding geschiedt dan in de kazerne van het onderdeel, waartoe de man behoort.

Ik merk dus nu reeds op, dat, *al zijn wij, gedwongen door den loop der politieke verwickelingen, reeds des morgens vroegtijdig vast bestoten tot de mobilisatie, of ontrangen wij op dat uur de oorlogsverklaring, dan toch zullen de manschappen eerst in de vroege morgenuren van den volgenden dag hunne haardsteden verlaten*, want in de zakboekjes is een uur van opkomst aangegeven. Het gevolg hiervan kan dus eene hoogst bedenkelijke vertraging zijn, die, zooals ik hoop aan te toonen, gemakkelijk is op te heffen.

In tegenstelling met Duitschland, waar een nieuw „Militärfahrplan” in werking treedt, gaat bij ons de gewone dienstregeling der spoortreinen door; op sommige baanvakken zullen echter vóór- en volgtreinen en enkele extratreinen worden ingelascht. Op zeer weinige uitzonderingen na kan ieder verlofganger de hem aangewezen plaats van opkomst reeds den eersten dag bereiken.

Zoodra de mobilisatie waarschijnlijk wordt, is het natuurlijk zaak, dat in het geheim zoowel de spoorwegmaatschappijen als de burger- en militaire autoriteiten gewaarschuwd worden, opdat zij reeds tal van maatregelen kunnen treffen, die een snellen overgang tot den oorlogsvoet bevorderen.

Zooals bekend is, hebben wij nog een principieel verschil te constateeren tusschen de wijzen, waarop de Infanterie der landweer en de militie onder de wapenen komen. De eerste neemt hare geheele oorlogsuitrusting en bewapening bij vertrek met groot verlof mede naar de haardsteden, terwijl gezorgd is, dat men haar zeer spoedig de munitie kan uitreiken. Hierdoor is derhalve verkregen, dat men in de grensdistricten reeds op den dag der opkomst vroegtijdig op verschillende punten gereed kan staan met volledig gemobiliseerde landweerafdeelingen. De militie daarentegen, die

ongewapend, met groot verlof gaat, en slechts een deel van hare oorlogsuitrusting medeneemt, moet na aankomst in het garnizoen aan een vluchtig geneeskundig onderzoek worden onderworpen, uit de magazijnen het nog ontbrekende ondergoed ontvangen, uit de wapenkamers de wapens, het ledergoed enz., verder van munitie, noodration en verbandpakje worden voorzien, alvorens naar hare plaats van bestemming in het opmarchgebied te kunnen vertrekken. De Heer KRAIJENHOFF nam in zijne „Studien” aan, dat het opmarchvervoer eerst den 4den dag zou kunnen plaats hebben. Dit lijkt mij althans zeker voor de blootgestelde grensgarnizoenen te laat. Behoudens onvoorziene omstandigheden kan men m. i. zeker ook bij onze bestaande regeling als eisch stellen, dat de troepen aldaar in den avond van den 2den dag marschvaardig moeten zijn, en uiterlijk in den morgen van den 3den vertrekken.

Welke maatregelen zijn bij een aldus geregelden overgang tot den oorlogsvoet te nemen, om niet door den vijand te worden gestoord?

Deze omvatten aan de landzijde:

1e. De bescherming van het mobilisatie- en van het opmarchvervoer, alsmede het nemen van politiematregelen aan de stations.

2e. Het plaatsen van afdeelingen bij belangrijke punten, als bruggen, die ter vernieling moeten worden voorbereid, sluizen, die moeten worden bewaakt, enz.

Voor de bescherming van het vervoer beschikt men in de eerste plaats over de landweer-infanterie in de grensdistricten. Men kan in verband met de districtsindeeling aannemen, dat hiervoor in de termen vallen 13 à 14 districten. Bovendien wordt door vele schrijvers de meening verkondigd, dat ook de cavalerie-brigade snel naar de grenzen moet worden gedirigeerd. Zoo doende krijgt men voor de bescherming van het spoorwegvervoer in de strook Delfzijl—Vaals ter breedte van 300 K.M. de beschikking over eene macht van 13 à 14 bataljons landweer en over de cavalerie-brigade, ongerekend de aan de grenzen gelegerde brigades marechaussee.

Ofschoon de Ministers STAAL, VAN RAPPARD en SABRON

allen de noodzakelijkheid inzagen, om tot dekking van werkzaamheden bij de te vernielen bruggen, en ter bewaking van zeer blootgestelde kunstwerken in spoorwegen nog vóór de algemeene opkomst der *groot-verlofgangers* van militie en landweer de noodige *detachementen* gereed te hebben, meenden de beide eerstgenoemden te kunnen volstaan, door de met *tijdelijk verlof* zijnde manschappen van de jongste lichte *onmiddellijk* voor die taak op te roepen. Minister SABRON bleef voor dat doel vasthouden aan het *blijvend gedeelte*, omdat Z. E. blijkbaar „à la minute” eene voldoende sterke macht bij die punten wilde beschikbaar hebben.

Tegen de detachementen van het actieve leger zijn veelvuldig bezwaren geopperd, vooral toen — vóór het bestaan der landweer — een zeer groot aantal moesten geleverd worden. Aangezien men op de tijdige aanwezigheid van de verlofgangers niet meende te mogen rekenen, dienden die detachementen wel gevormd te worden door samenvoeging van manschappen van verschillende compagnieën en bataljons, die dikwijls in andere garnizoenen legerden. Het gevolg hiervan was, dat niet alleen de band in de detachementen zelf erg los moest zijn, maar bovendien zouden de onderdeelen, die de manschappen leverden, deze wellicht niet meer terugzien. Deze werkelijk zwaarwichtige bedenkingen zullen er voorzeker het hare toe hebben bijgedragen, dat de Minister SABRON er toe overging, o. a. op de zeer blootgestelde punten Venlo en Roermond de ruitery weg te halen, en daarvoor in de plaats eene voldoende sterke afdeeling Infanterie in garnizoen te leggen, zoodat het blijvend gedeelte daarvan misschien reeds de noodige geweren telt, om de bruggen zóó lang tegen aanslagen te beveiligen, totdat de voor de bewaking bestemde troepen van leger of (en) van landweer ter plaatse zullen zijn gekomen.

(Een ander voorstel, reeds in 1889 door den lateren Minister ELAND gedaan, om de nadeelen, welke aan de detachementen zijn verbonden, op te heffen, bestond in het doen werven van 2000 à 3000 vrijwilligers, ten einde deze, tot compagnieën vereenigd, met de bezetting van bruggen en sperforten te belasten. Dit plan zou in den tegenwoordigen tijd zeer duur

worden, en lijkt mij (zooals nader zal blijken) onnoodig en dus niet aanbevelenswaardig.

Een voorstel van geheel anderen aard werd een tweetal jaren geleden hier gedaan, toen de Kapitein FABRUS zijn legerstelsel ontwikkelde. Daarbij werd de mobilisatiedekking opgedragen aan een grensleger, hetwelk gevormd werd uit alle dienstplichtigen der grensstreken, en geheel los was van het opereerende leger. Wat na afloop van de mobilisatie nog over was van het grensleger zou dan bij het opereerende leger aansluiten. Dit voorstel is in de gevoerde discussiën niet besproken, vermoedelijk omdat de voordracht van dien begaafden spreker op tal van andere punten tot debat uitlokte.)

De opdracht van detachementen bij bruggen, enz. is m. i. aldus samen te vatten. Zij zullen aanvankelijk de werkzaamheden tot voorbereiding der brugvernietiging moeten beveiligen. Zijn deze afgeloopen, dan is het hunne taak, zwakke afdeelingen des vijands af te wijzen, ten einde niet vroeger dan noodig de brug op te blazen. Wordt echter de nadering bericht van sterke afdeelingen, dan behooren zij, zonder een gevecht te aanvaarden, op den W. oever terug te gaan, en de brug te laten springen.

De landweer-bataljons en de cavalerie-brigade, die het mobilisatie- en het opmarchvervoer moeten dekken, zullen zich (zooals ook door Minister STAAL werd gezegd) in de eerste plaats de bescherming van de spoorwegen ten doel moeten stellen. In de vakliteratuur vindt men de bestemming dezer troepen aldus aangegeven. Zij dienen tot beveiliging van het vervoer en van de paardenvordering in de grensdistricten, voorts om gelegenheid te verschaffen, hulpbronnen en rollend spoorwegmaterieel weg te voeren, alsmede om op te treden tegen door vijandelijke Cavalerie te ondernemen requisitiën, enz. Gewoonlijk wordt dan als desideratum gesteld, dat de cavalerie-brigade nagenoeg in haar geheel tuschen de lijnen Zwolle—Ommen en Zevenaar—Emmerik optreedt. Ten einde echter ook de detachementen, die beoorden en bezuiden dat vak zijn opgesteld, van verkenningsorganen te voorzien, zouden deze de beschikking kunnen

krijgen over de talrijke brigades marechaussee, die, bij behoorlijke opleiding, als verkennings- en veiligheidscavalerie zeer te waardeeren diensten kunnen bewijzen, vooral door hare grondige bekendheid met het terrein harer werkingsfeer.

De taak, aan de landweerafdelingen en aan de ruitbrigade opgedragen, wil men dan doen bestaan in het tegenhouden van zwakkere krachten. Voor sterkere afdelingen des tegenstanders moeten zij, zonder het tot een *ernstig* gevecht te laten komen, teruggaan, daarbij zorgende den opmarsch van den vijand zoo veel mogelijk te vertragen, maar toch vrij te blijven in de keuze der terugtochtsrichting. Gewoonlijk kent men aan die dekkingstroepen, vooral als zij tegen overmacht moeten strijden, een streng defensief karakter toe, waarbij zelfs wordt afgezien van het zenden van patrouilles in het vijandelijk gebied.

Ziedaar, Mijne Heeren, in het kort aangegeven, hoe onze publicisten de mobilisatiedekking hebben voorgesteld. De troepen, met de dekking belast, zullen dus grootendeels een drietal dagen in functie moeten blijven, voordat hunne taak als geheel geëindigd kan worden beschouwd.

Op de U verstrekte schets heb ik met behulp van de kaart der Landweerdistricten, en daarbij de „Verdeeling der Lichting”, opgenomen in het *Recueil Militair* van 1908, als grondslag aannemende, berekend, over hoeveel landweer-infanteristen in de oostelijke grensdistricten kan worden beschikt, en hoe zij, in verband met de ligging en met het zielental der gemeenten, ter bewaking van de spoorwegen *ongeveer kunnen* zijn verdeeld. De op de schets aangeduide getallen geven de sterkte aan, die bij onze tegenwoordige organisatie in 1916 zal zijn bereikt, voor het tegenwoordige is de toestand ongunstiger, omdat men die sterkte met ongeveer de helft moet verminderen. De troepenverdeling is zeer globaal aangegeven, *zonder op de gesteldheid van het terrein te letten*. Ik achtte het niet noodig en ook minder gewenscht de meest geschikte detaillopstelling der verschillende onderdeelen in het openbaar te bespreken. Ook vindt U op de schets aangegeven de vrededislocatie van de 5 Deutsche legerkorpsen, die het dichtst bij onze grenzen verblijf houden. Daarbij moet de *vredessterkte*

van een bataljon Infanterie gerekend worden op $\pm$ 600 man, van eene batterij op $\pm$ 115 man en 60 paarden, van een eskadron op $\pm$ 145 man en 140 paarden en van een bataljon pioniers op $\pm$ 630 man ¹⁾.

4. Beschouwingen.

De spoorlijnen, die van uit het O. des lands naar de verschillende garnizoenen voeren, en derhalve voor bewaking in aanmerking kunnen komen, zijn de volgende:

RICHTING DER SPOORLIJN.	LENGTE IN K.M.	AANTAL BRUGGEN, POORTEN, ENZ.
Nieuwe Schans—Groningen.	47	18
Stadskanaal—Assen.	18	2
Stadskanaal—Zwolle.	107	38
Oldenzaal—Zwolle.	71	30
Groningen—Zwolle—Deventer.	135	46
Wierden—Deventer.	34	7
Deventer—Zutphen.	17	6
Hengelo—Zutphen.	46	15
Enschede—Ruurlo.	32	24
Winterswijk—Zutphen.	40	12
Aalten—Westervoort.	48	18
Maastricht—Venlo.	70	18
Heerlen—Sittard.	20	7
Simpelveld—Maastricht.	20	19

Zij hebben derhalve eene totale lengte van p.m. 720 K.M. en tellen, ongerekend de enkele duikers, p.m. 260 kunstwerken, terwijl bovendien aan die lijnen een zeer groot aantal stations liggen, waar eene emplacementsvernieling zeer ernstige belemmering in het vervoer kan teweeg brengen. Nu is het duidelijk, dat men misschien enkele lijnen geheel of gedeeltelijk kan uitschakelen, en dat de eene lijn door hare veiliger ligging minder is blootgesteld aan aanslagen

¹⁾ Zie voor de juiste sterkte LÖBELL'S „Jahresberichte" 1908.

dan eene andere, maar toch blijft het te dekken traject geweldig groot, en zullen de bewakingstroepen, juist wegens het groote aantal kwetsbare punten en de beweeglijkheid van de vijandelijke afdeelingen, gedwongen zijn tot het innemen van eene uiterst ijle cordonopstelling. De aanvaller kan echter de troepen, die hij voor de vernieling eener spoorlijn heeft aangewezen, bijeenhouden en hen tegen één of althans tegen *weinige* punten doen optreden, om daar allicht lang genoeg den scepter te kunnen zwaaien, totdat de vernieling is voltooid.

Voor mij zelf heb ik zoo objectief mogelijk de dekking van meerdere spoorwegvakken uitgewerkt, om vervolgens daartegen zoowel enkele eskadrons ruitery als grootere gemengde detachementen in actie te brengen.

Het resultaat, waartoe ik telkens kwam, was, dat, wanneer niet het terrein, zooals bijv. in het oostelijk deel van Groningen en Drenthe, bijzonder den verdediger begunstigt, een doortastend aanvaller, en aan doortastendheid zal het onzen nabuur niet ontbreken, zeer veel kans heeft, de spoorlijn zelfs bij kunstwerken te vernielen en aldus het vervoer, althans voor enkele dagen, te stremmen.

Laat ons thans eens aan de hand van de schets nagaan, welke boosaardige plannen de machtige tegenstander tegen ons kan ten uitvoer brengen; ik neem daarbij gemakshalve aan, dat hij alleen troepen van de op de schets aangegeven korpsen tegen ons wil doen optreden, en dat wij van plan zijn, ons veldleger voorloopig te doen opmarcheeren ten westen van den IJssel.

Hierbij zal ik de oostgrens van ons land in 3 vakken verdeelen, en wèl:

A. Het vak benoorden de lijn Zwolle—Ommen.

B. Het vak bezuiden de lijn Zevenaar—Emmerik.

C. Het middenvak, begrensd door de beide voornoemde vakken, en alzoo gelegen vóór het door mij als opmarchgebied voor het veldleger aangeduide terrein.

ad A. Het noordelijke vak. De spoorlijn Nicuwe Schans—Groningen is uitsluitend noodig voor militievervoer en behoeft

dus slechts gedurende den dag van opkomst te worden bewaakt. Om en bij die lijn zijn een vrij groot aantal bewakingstroepen beschikbaar en leent het polderterrein aldaar zich bij uitstek tot het vertragen van 's vijands opmarsch. Derhalve is het mijns inziens niet waarschijnlijk te achten, dat de vijand Groningen zou kunnen bereiken, vóór dat het garnizoen aldaar gemobiliseerd is. Alleen indien hij ons land zou binnenrukken voordat onze landweer hare opstellingsplaatsen heeft ingenomen, bestaat hiervoor gevaar. Gelijke beschouwingen gelden voor de lijn Stadskanaal—Assen.

De spoorweg Stadskanaal—Coevorden—Zwolle ligt bijzonder blootgesteld en is voor troepen, die bijv. in de Duitsche stations Meppen en Neuenhaus ontladen, in enkele uren te bereiken. Hierbij komt, dat de lijn eene groote lengte heeft en *gedeeltelijk* loopt door eene zwak bevolkte streek, waardoor ook de ter plaatse aanwezige landweer te zwak is, om de lijn ook maar tegen aanslagen van zeer kleine afdeelingen afdoende te beveiligen. Intusschen zou, aangezien oogenschijnlijk langs die lijn heel wat verlofgangers moeten worden vervoerd, eene vernieling groote bezwaren opleveren. Na opkomst der dienstplichtigen heeft de lijn vrijwel hare beteekenis verloren.

Van uitnemend belang is de lijn Groningen—Meppel—Zwolle. Reeds jaren geleden is er hier op gewezen, welk een groot voordeel de vijand zou kunnen behalen, indien het hem gelukte, tijdig het spoorwegvervoer te onderbreken bezuiden Assen, doch vooral bij Meppel of bij Staphorst. Nu hangt helaas! het al of niet slagen van deze onderneming grootendeels af van 's vijands energie en van de snelheid zijner troepen, want ook hier is, blijkens de beschikbare afdeelingen, het nemen van behoorlijke dekkingsmaatregelen zeer bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk.

Waarom is deze spoorlijn van zoo groot gewicht?

In de eerste plaats moet er veel militie langs vervoerd worden, want volgens de „Verdeeling der lichteing” 1908 leveren Friesland, Groningen en Drenthe ± 750 man voor de garnizoenen Amersfoort, Utrecht en Deventer ¹⁾. Voor

¹⁾ Miliciens, bestemd voor Amsterdam en Dordrecht, reizen wellicht veiliger via Stavoren.

alle lichten van het actieve leger en voor de landweer-artillerie en genie samen is dit dus een respectabel aantal. — Doch dit is niet alles! In de door mij aangenomen onderstelling zullen bovendien $7\frac{1}{2}$ bataljons van het actieve leger en eenige landweer-bataljons langs die lijn naar het opmarchgebied moeten worden vervoerd. De bewaking moet derhalve meerdere dagen duren, n.l. totdat het opmarchvervoer in het noorden des lands geheel is afgevoerd. Ten einde de moeilijkheid te ontgaan, zou men in overweging kunnen nemen, om die dienstplichtigen en die bataljons over de Zuiderzee te vervoeren, doch dezen omweg acht ik in beginsel niet gewenscht, omdat het zaak is, ons veldleger in den kortst mogelijken tijd voor de operatiën gereed te hebben. Alleen in geval van nood zou men er derhalve toe mogen besluiten. Ik laat hierbij ook de vraag onbeantwoord, in hoeverre er mogelijkheid bestaat, dat de vijandelijke marine door een plotselinge inval het bevaren der Zuiderzee zou kunnen bemoeilijken.

Het belang dier spoorlijn moet den tegenstander reeds bij eene oppervlakkige bestudeering van ons spoorwegnet in het oog vallen, en hij zal met die wetenschap allicht trachten voordeel te behalen. Men denke bijv. aan von VERDY's aanmaning tot het afsnijden van garnizoenen!

Wat de door den vijand te doorloopen afstanden aangaat, zij opgemerkt, dat hij, indien bij Neuenhaus wordt uitgeladen, slechts 54 K.M. te marcheeren heeft, om de spoorlijn bezuiden Staphorst te bereiken, rukt hij van af station Meppen over Coevorden naar Meppel, dan bedraagt de af te leggen afstand 80 K.M. Is eenmaal de ontworpen spoorweg Neuenhaus—Coevorden gereed, zoodat hij althans de Infanterie nabij de grens kan uitladen, dan bedraagt de marschlengthe tot het bereiken van den spoorweg 30 K.M. Ernstige hindernissen kruisen zijn weg niet, wèl treft men tusschen Coevorden en Marienberg het Overijsselsche kanaal aan, alsmede de Vecht, doch beide zijn veelvuldig overbrugd.

Een oostelijke vijand kan hier langs 2 lijnen troepen aanvoeren. Zijne bereden afdeelingen bijv. eenige regimenten Cavalerie, gesteund door Rijdende artillerie, mitrailleurs en

wielrijders, zouden dus, vooral bij eenigen voorsprong aan Duitsche zijde, reeds het opkomen der verlofgangers kunnen belemmeren, terwijl onbereden troepen in grooten getale tijdig present kunnen zijn, ter bemoeijiking van het opmarschvervoer der bataljons Infanterie van leger en landweer uit de noordelijke provinciën.

ad B. Het zuidelijke vak. Ook het vak bezuiden Zevenaar eischt onze geheele aandacht. In de eerste plaats is het zaak, dat de bruggen bij Nijmegen, Ravestein, Mook en Gennep tijdig ter vernieling zijn voorbereid en c.q. vernield worden. De bruggen worden bedreigd door het op 20 K.M. verwijderde garnizoen Kleef. Intusschen bestaat niet in groote mate gevaar, dat men onzerzijds te laat zal komen; van uit Nijmegen kunnen detachementen van de Koloniale Reserve of van het 11de Regiment-Infanterie in uiterst korten tijd present zijn, tot dekking van de werkzaamheden. Hiertoe kunnen nog yóór de mobilisatie bevelen worden gegeven. Later komen landweerafdelingen versterken.

Wil men het 2de Regiment Huzaren, zoo lang dit nog in Limburg legert, over Nijmegen naar het gebied ten oosten van den IJssel vervoeren, dan eischt de spoorweg Mook—Nijmegen ook nog bewaking. Doch het gevaarlijke traject is zóó kort, dat men tijdig zal kunnen vernemen, of het vervoer mogelijk is. Is zulks niet het geval, dan zal de reis over Geldermalsen moeten worden aanvaard, waardoor het regiment eerst veel later zijne oorlogsopstelling kan innemen.

De bruggen bij Venlo en Roermond zijn zoowel bij een oorlog met Duitschland als bij de handhaving van onze neutraliteit van uitnemend belang, omdat zij voor den tegenstander een gewichtig object vormen. Daarenboven liggen op slechts enkele kilometers goede uitlaadstations. (Men denke aan het reusachtige emplacement van het station Kaldenkirchen.) Vooral zoó lang de in die plaatsen garnizoen houdende Cavalerie en Infanterie hare mobilisatie nog op den oostelijken oever moeten voltooien, alvorens af te marcheeren, lokken die plaatsen bijzonder tot eene overvalling uit, en kan men m. i. volstrekt niet op het gelukken der mobilisatie

rekonen. Derhalve verdient de reeds besproken garnizoenswijziging met kazernes op den westelijken oever alle toejuicing. Het tijdig aanbrengen der lading in de bruggen en de dekking dezer handeling zal wel weinig bezwaar opleveren.

Wenscht men de onderdeelen van het actieve leger en van de landweer uit Zuid-Limburg per spoor weg te voeren, dan moet althans zeker de spoorbrug bij Roermond worden opgehouden totdat het transport is afgelopen. Dat het lot zoowel van het te Maastricht garnizoen houdende deel van het 2de Regiment Infanterie als van de beide in Zuid-Limburg gevestigde landweerbataljons verre van zeker is, moge duidelijk zijn, indien men slechts even den blik slaat op de sterke Duitsche garnizoenen Aken, Keulen, Düsseldorf, Mühlheim en Crefeld. Zelfs indien de tegenstander slechts enkele uren voordat onze mobilisatie aanvangt, de vijandelikheden opent, kan hij reeds op den dag van onze opkomst zeer vroegtijdig, bijv. door de garnizoenen Aken en Crefeld naar Echt te zenden, bijna met wiskunstige zekerheid alle militievervoer stremmen. Bovendien zal hij in staat zijn, om, als eenmaal de mobilisatie te Maastricht is voltooid, zoo veel troepen nabij Echt te hebben vereenigd, dat de reis naar het Noorden onmogelijk wordt. Als uitlaadstations kan hij Dalheim en Heinsberg benutten, dus langs 2 spoorlijnen aanvoeren. Doet hij dit, dan zou niet alleen 1½ bataljon van het actieve leger zijn afgesneden, doch zouden tevens de beide landweer-bataljons, die het opmarchvervoer moesten dekken, dat lot deelen.

Overvalt de tegenstander ons met eene oorlogsverklaring, dan is het zelfs zeer goed mogelijk, dat de mobilisatie te Maastricht niet eens tot haar recht komt, daar de afstand tot Aken slechts 28 K.M. bedraagt.

Dat ook bij eventueele doortochtsplannen door België voor Duitschland veel aan de Maastrichtsche bruggen is gelegen, en dus eene overvalling aldaar niet tot de onwaarschijnlijkheden behoort, behoeft geen betoog. Wel kan men onzerzijds in dit geval den terugtocht door België kiezen, omdat nu de belangen van beide Staten zoo nauw samengaan, dat een

bondgenootschap tot bescherming der onzijdigheid niet kan uitblijven.

ad C. Het middenvak. Beoogt Duitschland eene invasie in de buurt van Oldenzaal—Enschede, dan staan 4 spoorlijnen voor troepenaanvoer ter beschikking, en wèl de lijnen Hannover—Salzbergen, Osnabrück—Oldenzaal, Munster—Enschede en Ahaus—Gronau. Wil men ons land binnenrukken tusschen Winterswijk en Doetinchem, dan kan men van de 4 lijnen Dorsten—Winterswijk, Wezel --Bocholtz, Wezel—Emmerik en Kleef—Zevenaar profiteeren. In verband hiermede staan reeds onmiddellijk na de oorlogsverklaring alle spoorwegen in den Achterhoek, die voor militievervoer worden gebezigd, aan ernstige aanslagen bloot.

Ofschoon ik later nog nader hierop zal ingaan, wijs ik er nu reeds op, dat de afstand Enschedé—Deventer 65 K.M., Emmerik—Doesburg slechts 25 K.M. en Emmerik—Zutphen 36 K.M. bedraagt. Wel stuit men hier op den Ouden IJssel, doch het is in het geheel niet zeker, dat de tegenstander niet reeds vóór ons een der overgangen heeft bezet en bovendien kan hij in zeer korten tijd een nieuwen overgang gereed hebben.

Het terrein tusschen Zevenaar en Almelo is veelal zeer bedekt en in het algemeen goed begaanbaar, hetgeen de verdediging belangrijk bemoeilijkt. Benoorden Almelo is de verdediger meer in het voordeel.

De nadere beschouwing van het middenvak is van groot gewicht, niet alleen omdat hier veel militie moet worden vervoerd, doch ook wijl volgens mijne aanname onze strategische opmarsch bewesten den IJssel plaats heeft, en eene ernstige verstoring hiervan verstrekkende gevolgen zou kunnen hebben. Ten slotte eischt deze strook onze speciale studie, omdat vele schrijvers hier de geheele cavalerie-brigade willen doen optreden, om, in samenwerking met de ter plaatse aanwezige landweer-infanterie, de mobilisatiedekking op zich te nemen. Ook verwacht men hier veelal 's vijands hoofdstoot, omdat zich benoorden dit vak geen groot object zal bevinden, en omdat de vijand, bezuiden Emmerik optredende, te veel last zou krijgen van de groote rivieren.

Aan dekkingstroepen voor het 80 K.M. breede vak zal men hoogstens kunnen beschikken over 4 à 5 landweer-bataljons, 12 eskadrons — gerekend, dat per regiment huzaren één eskadron als divisie-cavalerie is ingedeeld — en 2 rijdende batterijen.

Het gebruik van de cavalerie-brigade heeft reeds meermalen in deze Vereeniging en elders aanleiding gegeven tot besprekingen, waarvan ik de kern even wil mededeelen.

In het vereenigingsjaar 1881—1882 gaf de Heer ROOSEBOOM als zijne meening te kennen, dat onze Cavalerie voor dekking te zwak was, daarom wilde hij haar bijeenhouden, ten einde ze offensief in te zetten, om haar nu eens op deze dan weer op gene colonne des tegenstanders te werpen. Hij wilde haar dus vooral mobiel doen blijven. Spreker voegde hieraan toe: „Gelukt het onze Cavalerie niet, zich bij een oorlog tegen eene groote overmacht in de eerste dagen nuttig te maken, dan loopt zij veel gevaar hare tegenwoordige bestrijders in het gelijk te stellen, want als onze zware vuurmonden aan het woord zijn gekomen, dan komt zij misschien niet meer in de gelegenheid om te toonen, dat ook zij een noodzakelijk bestanddeel van de strijdmacht van den Staat uitmaakt.” — Ik wil er mij voorloopig toe bepalen, achter deze laatste woorden een groot vraagteken te plaatsen, en alleen constateeren, dat de spreker de werkzaamheden van onze ruitery tot de eerste dagen van den oorlog beperkende, haar toch *niet* voor de eigenlijke mobilisatie-dekking bestemt.

Als bestrijder trad op de Heer VAN DER WEDDEN, die de Cavalerie wilde verdeelen over 2 of 3 punten, doch niet zóóver van elkaar gelegen, dat de afdeelingen elkaar niet zouden kunnen steunen. In deze opstelling wilde de spreker met de cavalerie-brigade alléén (want van landweer was nog geene sprake) niet slechts de mobilisatie dekken, maar zelfs het weghalen van voorraden uit de oostelijke provinciën voor ons mogelijk maken. Weerstand zou volgens hem in den Achterhoek geboden kunnen worden achter tal van terreinhindernissen, waarbij de Berkel en de Oude IJssel met name werden genoemd. Het is zeker te betreuren, dat die spreker toenmaals slechts algemeene beschouwingen

heeft gegeven, want anders zouden m. i. de zwakke punten van dit stelsel onmiddellijk op den voorgrond zijn getreden.

De groote waarde aan de Berkel en aan den Ouden IJssel toegekend, is mij in het geheel niet duidelijk, aangezien beide wateren hoofdzakelijk in de richting Oost-West loopen en de tegenstander, door langs beide oevers op te treden, eventueelen weerstand spoedig kan breken. Bovendien ziet, althans zeker in onze dagen, de Duitsche ruitery er volstrekt niet tegen op, om die kleine riviertjes te doorwaden en beschikt zij over de middelen, om in een uiterst korten tijd een overgang gereed te maken. Ook zij nog opgemerkt, dat bijv. de Berkel beoosten Borculo op ons gebied 17 overgangen telt of 1 per strekkenden K.M.

In KRAYENHOFF'S „Studiën” vindt men de taak der ruitery meer uitvoerig behandeld en vrij nauwkeurig aangegeven, hoe de schrijver zich de opstelling der brigade voorstelt. Daarom zal ik zijne zienswijze wat uitvoeriger mededeelen. De schrijver verwacht in de eerste plaats een grooten zwerm van vijandelijke cavalerie-patrouilles, welke zullen vooruitvliegen, om de spoorbanen vlug te vernielen. Tegen dit optreden acht hij onzerzijds gewenscht eene oordeelkundige verspreiding der ruitery, opdat de zwerm zoo lang zal worden tegengehouden, totdat het zich langzamer verplaatsende gros zal zijn aangekomen. De meeste kans van stoornis ducht hij in die terreinen, welke gunstig zijn voor den cavaleriezwerm, n.l. aan de Maas en benoorden de lijn 's Heerenberg—Doesburg. Hij concentreert onze brigade tusschen Doetinchem en Almelo. Bij Zevenaar stelt hij zich met Infanterie tevreden en ofschoon hij bij meerdere sterkte aan ruitery ook graag dit wapen zag optreden in het Maas- en Waalsche en tusschen Mook en Venlo, ziet hij daar thans van af. Onze 15 eskadrons werden door den schrijver bestemd om zwakkere cavalerieafdeelingen *legen te houden* en grootere *op te houden* in de lijn Hardenberg—Marienberg—Almelo—Goor (Hengelo)—Borculo (bewesten Neede)—Ruurlo—Hummelo (bewesten Doetinchem) dus in eene lijn ter lengte van p.m. 80 K.M., waarvan 25 K.M. gedekt door het Overijsselsche kanaal, de rest uiterst ongunstig voor de verdediging. Als hoofdaccessen voor den vijand in

deze strook werden aangeduid de richtingen Hengelo—Zwolle, Lochem—Zutphen en Emmerik (of Bocholtz)—Doetinchem—Zutphen, en deze accessen wilde hij doen bezetten door de regimenten Cavalerie (toenmaals 3 van 5 eskadrons), gesteund door snel ter plaatse aanwezige infanterie-afdeelingen (zeer goed te vergelijken met onze tegenwoordige landweer-bataljons). Zoo wilde hij snel een bataljon brengen op elk der punten Hummelo, Ruurlo, Borculo, Hengelo en Almelo.

(De Heer W. F. POP zeide in 1896, sprekende over de dekking van het opmarschgebied, dat het van het grootste belang is, aan vijandelijke ruitery het binnendringen in dit rayon naar vermogen te beletten, haar te verhinderen een blik te slaan in hetgeen in het opmarschgebied van het eigen leger geschiedt, en dat er daarbij bijzondere waarde aan gehecht moet worden, door eigen aanschouwing gegevens te verzamelen nopens de samentrekking der vijandelijke strijdkrachten, en het derhalve noodzakelijk is, om bij de infanterie-dekkingsdetachementen vóór dit gebied de geheele Cavalerie in te deelen, waarbij de schrijver echter de cavalerie-brigade zelfstandig liet, en aan die detachementen afdeelingen ruitery wilde toevoegen. Het geheel zou staan onder een hooger officier uit het hoofdkwartier. Aan detachementen buiten het opmarschgebied voegt die spreker marechaussee toe.)

Minister STAAL was van meening, dat door de aanwezigheid van de landweer, de taak van de cavalerie-brigade bij de mobilisatiedekking geheel is geworden eene *verkennende taak*, en dat hare verdedigende rol heeft opgehouden, daar deze is overgenomen door de landweer, die vooral het spoorwegvervoer moet beschermen.

Minister SABRON ten slotte scheen van plan om, *eerst als de opkomst der militie bij de Cavalerie had plaats gehad*, dit wapen naar de grenzen te zenden, doch dan zal allicht het militie-vervoer der andere wapens ook grootendeels zijn afgeloopen. (Immers bij de debatten over de begrooting voor 1909 luidde het: „Dat na ¹⁾ de mobilisatie zoowel bij de handhaving der neutraliteit als in geval van oorlog

¹⁾ Ik cursiveer.

de Cavalerie aan de grenzen moet optreden, zal ik niet tegenspreken, maar iedereen zal moeten toegeven, dat het verkeerd is, de Cavalerie te legeren in plaatsen, die op zeer korten afstand van de grens verwijderd liggen." Ofschoon Z.E. iets verder wijst op de mogelijkheid, dat de Cavalerie zich reeds strijdvaardig zal maken vóór dat de mobilisatie nog is afgekondigd, doet dit aan bovenstaand beginsel niets af, want zulks geschiedt bij de andere wapens eveneens, en de verlofgangers der huzaren komen bij de tegenwoordige regeling niet eerder onder de wapenen dan die der overige korpsen.)

Na U dit korte overzicht te hebben voorgelegd zoowel van de taak, die men aan onze landweer-bataljons wil opdragen, als van die, aan de cavalerie-brigade toegedacht, zij het mij vergund, hieraan eenige opmerkingen vast te knopen.

Als men, mij vraagt of ik door die uiterst ijle cordon-opstelling van Groningen tot Maastricht het spoorwegvervoer zoodanig gedekt acht, dat een ongestoord verloop ook maar *waarschijnlijk* is te achten, dan is mijn antwoord volmondig ontkennend.

In de eerste plaats zou van eene versnipperde opstelling, zooals die noodwendig moet zijn om de spoorlijnen te dekken, geene voldoende kracht uitgaan, zoodat, waar de vijand met eenige sterkte, gepaard aan groote snelheid optreedt, hij zijn doel zeker zal bereiken. Doch dit is niet alles! De hoogst gebrekkige encadreering, waaronder onze landweer thans lijdende is, en welke ernstige kwaal nog geruimen tijd zal duren, heeft zoowel in de volksvertegenwoordiging als daarbuiten de aandacht getrokken. Op 1 Juli 1909 waren voor de 15 grensbataljons of 60 compagnieën slechts aanwezig 17 kapiteins en 49 luitenants, met andere woorden, 75 % van het benodigde aantal subalterne officieren ontbreekt. Bovendien is ook de kadernood bij die bataljons nog zeer groot (o.a. bedroeg op 1 Juli 1909 het tekort aan onderofficieren 70 %.) In verband hiermede moeten de opdrachten welke in den aanvang van den oorlog aan de landweer verstrekt worden, *uitmunten door eenvoud.*

Nu kan men wel gedeeltelijk in het tekort aan officieren voorzien, door personeel van het actieve leger of van andere landweertroepen in te deelen bij de onderdeelen der landweer, welke aan de grenzen verblijf houden, doch men vergete niet, dat deze maatregel op zich zelf reeds afkeuring verdient, omdat die officieren bij hunne eigen compagnieën, vooral in de eerste mobilisatiedagen, waar de band in de onderdeelen moet worden gelegd, en men elkaar veelal nog moet leeren kennen, zeer gewichtigen arbeid hebben te verrichten. Ook zou men verkeerd doen, door hooge verwachtingen te koesteren van de samenwerking tusschen die plotseling bij elkaar gebrachte elementen en van de gevechtswaarde der aldus aangevoerde landweertroepen, vooral als daarbij nog nijpend kadergebrek heerscht. Zeer terecht zeide dan ook Minister STAAL in de Memorie van Antwoord voor de begroeting voor 1907 ¹⁾, dat aan de encadreering der landweer hooge eischen moeten worden gesteld. Ik heb dan ook niet goed kunnen begrijpen, hoe men in de daarop volgende Kamerdebatten heeft kunnen verklaren: „Bij die infanterieafdeelingen van de landweer behoeft men niet zooveel kader als bij de afdeelingen van het actieve leger, die moeten kunnen manoeuvreren”. ²⁾ Moet de landweer aan de grenzen dan niet manoeuvreren? Maar, Mijne Heeren, moeten wij dan geene rekening houden met de mogelijkheid, dat die afdeelingen *voor overmacht moeten terugwijken*? En kunt ge U tactische handelingen denken, die hoogere eischen stellen aan de bevelvoering, dan juist een gedwongen terugtocht voor een overmachtigen vijand, die rijkelijk voorzien is van Cavalerie en andere snel verplaatsbare troepen? Trouwens, dat „tijdig terugwijken voor overmacht” is onder de gegeven omstandigheden gemakkelijker bevolen dan uitgevoerd. In de eerste plaats is het dikwijls moeilijk na te gaan, of men werkelijk met overmacht te doen heeft, maar bovendien is het gevaar groot, dat de landweerafdeelingen, al of niet in front gebonden wordende door zwakke krachten des tegenstanders, door sterkere worden omtrokken en afgesneden.

¹⁾ Bladz. 31.

²⁾ Handelingen Tweede Kamer, zittingen, bladz. 1169.

Indien U aan de juistheid van deze zienswijze twijfelt, dan geef ik U met bescheidenheid in overweging, U langs applicatorischen weg zekerheid te verschaffen door, hetzij in de bedekte terreinen van den Achterhoek, hetzij in het geonduleerde Zuid-Limburg, de dekkingsmaatregelen te ontwerpen en daartegen een overmachtig detachement met veel ruitery en met krachtig geformuleerde opdracht te doen optreden. Ik ben vast overtuigd, dat U daarna mijne opvatting zult deelen en met mij van oordeel zult zijn, dat de dekkingstaak voor onze slecht geëncadreeerde landweer te zwaar is. Bovendien, al zijn de landweerinfanteristen gewapend met groot verlof gezonden, opdat daardoor de zekerheid verkregen worde: „dat zij *tijdig* en *gewapend* de hun aangewezen opstellingsplaatsen zullen hebben ingenomen”, dan is het toch, gegeven de voorsprong, dien de vijand bij de tegenwoordige regeling onzer mobilisatie op ons *kan* hebben, nog volstrekt niet zeker, dat men op tijd zal zijn.

Ook heeft men als verlangen aangegeven, dat het weghalen der voorraden, hulpbronnen, kassen. enz. in onze oostelijke provinciën moest worden gedekt. Maar ik vraag mij af, hoe men zich dat in eene rijke streek voorstelt. De spoorwegen zijn onmisbaar voor het personenvervoer; het afdoende leeghalen der grensprovinciën in zeer korten tijd of het vernielen der voorraden zal eene onmogelijkheid blijken, en noodeloos groote schade en ellende aan de eigen bevolking opleggen. Voor het weghalen der kassen zijn geene dekkingsmaatregelen noodig, en wat de paardenvordering betreft, ook deze kan zóó geregeld worden, dat daarvoor geene detachementen ter beveiliging behoeven te worden bestemd.

Wij zagen reeds, Mijne Heeren, dat men aan de landweer-afdeelingen ook nog de dekking van het *opmarschvervoer* wil zien opgedragen. Wat is het gevolg hiervan? De landweer-bataljons, die, dank zij de enge localisatie, reeds tegen bijv. den middag van den dag van opkomst geheel marschvaardig kunnen zijn en gereed staan om c. q. naar het opmarschgebied of naar eene andere plaats van bestemming te vertrekken, moeten nu nog 2 à 3 dagen op hun geïsoleerden,

blootgestelden post blijven, enkel en alleen om het spoorwegvervoer van troepen van het actieve leger te dekken. Dat daarbij de dekking, die zij bieden, slechts schijn is, en dat zij groot gevaar loopen, te worden afgesneden, of althans een zeer ongelijken strijd hebben te voeren, meen ik duidelijk te hebben aangetoond. Die afdeelingen der landweer worden derhalve misschien opgeofferd, en waarom?

Omdat het actieve leger bij de landweer achter is, voor wat betreft de snelheid, waarmede de overgang tot voet van oorlog plaats heeft. Dit feit nu is naar mijne overtuiging de grootste wondeplek van ons geheele stelsel, en daarom moeten alle mogelijke pogingen in het werk worden gesteld, om dien achterstand door het actieve leger te doen inhalen. Om deze noodzakelijkheid nog sterker te doen spreken, wensch ik, alvorens eenige voorstellen ter zake te doen, nog eerst de taak der ruitbrigade nader te beschouwen.

De VOORZITTER: Ik stel thans voor, eenige oogenblikken pauze te houden.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt heropend.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik kan u mededeelen, dat de uitslag der stemming is, dat alle candidaten, zijnde de Heeren:

L. J. H. Heijman, Kapitein-Intendant, C. A. Prins, 1e Luitenant der Artillerie, en G. J. C. Zimmermann, 1e Luitenant der Infanterie, te 's-Gravenhage;

Jhr. S. Laman Trip, 1e Luitenant der Infanterie bij de Kon. Milit. Academie, te Breda;

C. W. van Dooden, 1e Luitenant der Genie, en P. G. Schutz, 1e Luitenant-Adjutant der Infanterie, te Nijmegen; met algemeene stemmen zijn aangenomen. Ik dank de heeren stemopnemers voor hun verleenden steun en verzoek den Heer LAMBOUY zijne voordracht wel te willen vervolgen.

De Heer LAMBOUY: De brigade te gebruiken volgens het stelsel ROOSEBOOM, door aan den commandant te gelasten,

zijne macht bijeen te houden, om haar nu eens tegen deze, dan weer tegen eene andere vijandelijke colonne offensief te doen optreden, zou naar mijne meening beslist afkeuring verdienen; men houdt dan vooral geene rekening met het feit, dat elk der vijandelijke colonnes overmachtig kan zijn. Verder lijkt het ondoenlijk, om op deze wijze de mobilisatie te dekken in eene strook van p.m. 70 K.M. En wat geeft het, indien het zelfs mocht gelukken ééne der vijandelijke colonnes in de buurt van Hengelo oponthoud te bezorgen, als eene andere, misschien veel sterker zijnde, over Doetinchem oprukt, om de IJsselbruggen te bezetten? Op deze wijze loopt men groote kans, dat de Cavalerie reeds vóór den aanvang der operatiën, dus *ontijdig*, tegen overmacht zal verbloeden, terwijl het doel n.l. de mobilisatiedekking slechts hoogst onvolledig wordt bereikt. Verwacht men, dat het optreden tegen eene der colonnes de anderen zoodanig zal intimideeren, dat deze de beweging van zelf staken, dan noem ik dit eene lichtvaardige, ongewettigde onderschatting van 's vijands energie.

Wil men dus iets dekken, dan is men gedwongen tot splitsing in regimenten, ja misschien zelfs in nog kleinere deelen over te gaan. Laat ons thans echter eens nagaan, waartoe dit stelsel van directe dekking leidt, en de beginselen door den toenmaligen Kapitein KRAIJENHOFF ontwikkeld, toepassen op onze tegenwoordige organisatie. Die schrijver wilde zelfs grootere afdeelingen des tegenstanders *ophouden* in de lijn Almelo—Hengelo—Ruurlo—Doetinchem—Zevenaar. In die 74 K.M. lange lijn zullen wij in het jaar 1916 aan landweer hoogstens op p.m. 3000 man (thans slechts op p.m. 1500 man) kunnen rekenen, welke in het vak Doetinchem—Almelo, lang 60 K.M., versterkt worden door 4 cavalerie-regimenten à 3 eskadrons of totaal p.m. 1600 sabels. Men beschikt derhalve aan dekkingstroepen over hoogstens 40 (thans 20) geweren en 26 sabels per strekkenden K.M., indien men althans de spoorwegen bewesten de aangegeven lijn niet geheel van troepen wil ontblooten. Aangezien eene dergelijke versnippering vooral in het bedekte terrein absoluut geen weerstandsvermogen biedt, zal men wel gedwongen

zijn, zich te beperken tot het bezetten van belangrijke knooppunten van spoorwegen, groote stations, enz. Verdeelt men de ruitery bijv. over Almelo, Hengelo, Neede, Ruurlo en Doetinchem, punten die resp. 12, 20, 12 en 17 K.M. van elkaar liggen, dan vindt men bij elk dier plaatsen 2 à 3 eskadrons plus de ter plaatse aanwezige landweer-afdeelingen. Van steun der neventroepen zal weinig sprake kunnen zijn.

Of het gewenscht is, aan die kleine detachementen Rijdende artillerie toe te voegen, meen ik te moeten betwijfelen, want in vele dezer terreinen zou dit wapen veeleer een blok aan het been vormen, dan een krachtige steun zijn voor de ruitery.

Wat kan nu de vijand tegen deze ijle opstelling beproeven?

Hij kan zooals is betoogd in de eerste plaats een zwerm van cavalerie-patrouilles van behoorlijke sterkte vooruitzenden, om de spoorwegen te vernielen. En nu vraag ik aan iederen ondernemingslustigen, koenen ruiterofficier, of hij geene kans ziet, zijne patrouille door de groote mazen van het net te voeren. om den spoorweg in den rug der dekkingsafdeelingen vluchtig onbruikbaar te maken. Ik voor mij verwacht geene tegenspraak, indien ik verklaar, dat zulks wel degelijk kans van slagen heeft; al gaan hierbij enkele patrouilles onverrichterzake te gronde, als slechts éene bij elke spoorlijn succes heeft, dan is het doel volkomen bereikt. Tegen patrouilles biedt deze opstelling derhalve geene voldoende zekerheid.

Doch stel eens, dat de Duitschers tegen een of meer dier detachementen eene overmachtige afdeeling, sterk aan Cavalerie, doen optreden, en dat deze krachtig doordringt. (Binnen 250 K.M. of 8 uur per spoor van onze grenzen liggen bijv. alleen aan Cavalerie 50 eskadrons, die langs 8 spoorwegen naar den Achterhoek kunnen worden gevoerd.) Als bijv. voor den aanval wordt gekozen de richting Emmerik—Doetinchem en verder naar het noorden, dan zal hiervan alléén reeds het gevolg zijn, dat alle overige afdeelingen, in den Achterhoek opgesteld, die streek hals over kop moeten verlaten, willen zij geen groot gevaar loopen, aan den IJsselden weg versperd te vinden. Ik kom dan ook tot de con-

clusie, dat ook deze versnipperde opstelling der ruitery in de lijn Doetinchem—Almelo verwerpelijk is, en dat het afkeuring verdient, om onze huzaren nu reeds te belasten met eene taak, die zij niet *kunnen* vervullen, al zijn zij met den besten wil beziel, en die wellicht noodeloos hun ondergang zal medebrengen.

Het eenige, wat men misschien met deze dekkingswijze zal bereiken, is de zekerheid, dat de stations, waarbij de detachementen zijn geplaatst, bij 's vijands nadering tijdig zullen worden vernield, doch hiervoor is toch het blootstellen van onze geheele ruitery niet gewettigd, en is die zekerheid op minder omslachtige wijze te verkrijgen.

Ik vraag mij dan ook af, of het niet een veel grootere moreele en materieele slag voor ons zal zijn, als wij den overhaasten terugtocht uit het oosten vernemen, en als ons daarbij de treurmare gewordt, dat het ruiterswapen, zonder dat het nut heeft kunnen stichten, gedesorganiseerd is, dan wanneer wij hooren, dat enkele plaatsen in den Achterhoek reeds vrij spoedig na de oorlogsverklaring door den vijand werden bezet.

Ook moet ik nog aanstippen, dat het volstrekt niet zeker is, dat bijv. het 2de Regiment-Huzaren indien dit over Geldermalsen moet reizen en het 3de Regiment-Huzaren, dat p.m. 180 K.M. van de te bezetten lijn verwijderd is, tijdig hunne opstellingen zullen hebben ingenomen, vooral waar Minister STAAL zeide: „Men begrijpt natuurlijk wel, dat de benooidge cavalerietreinen, extra-treinen dus, maar niet zoo dadelijk beschikbaar zijn. Alles wordt wel met den meesten spoed gedaan, maar er gaan toch altijd eenige — ik behoef hier nu niet precies te zeggen hoeveel — uren mede heen.”

Laat ons thans eens overwegen, of mijne vrees voor eene débacle in den Achterhoek ook gewettigd is, door na te gaan, wat Duitschland tegen ons in het vuur kan brengen, indien het ernstig eene strategische overvalling wil in het vak Zevenaar—Almelo, en als deze zorgvuldig is op touw gezet. Willen wij voor teleurstellingen behoed blijven, dan moeten wij bij onze berekening uitgaan van de omstandigheid, dat

de oorlogsverklaring of een ultimatum met zeer korten bedenktijd ons wordt overhandigd op het minst gunstige oogenblik van den dag, dus in de morgenuren. Is nu het Duitsche spoorwegvervoer in het geheim voorbereid, dan kan dit, om de gedachte te bepalen, tegen 10 v.m. aanvangen. Neemt men verder aan, dat de militaire treinen 100 assen tellen, dan kan een spoortrein aan Infanterie vervoeren 3 vredesbataljons zonder treinen; aan Artillerie 2 volledige batterijen (gevormd door 4 à 6 vredesbatterijen) met gevechtstrein, doch zonder hand- en reservepaarden; aan Cavalerie 2 eskadrons op vredesvoet. De gevechtstrein der Infanterie en de bagagetreinen kunnen in afzonderlijke spoortreinen volgen. De stationsempacements zijn aldus geheel ter beschikking van de bereden wapens, terwijl de Infanterie op elk punt der baan kan ontladen, als een klein noodbrugje voor de rijpaarden beschikbaar is.

Wij kunnen dien dag hoogstens beschikken over de ongemobiliseerde cavalerie-regimenten, daar eerst den volgenden dag onze verlofgangers onder de wapenen komen.

Het garnizoen Wezel ligt op 42 K.M. van Doetinchem en kan leveren 5 bataljons en 2 à 3 volledige batterijen. De Infanterie kan per spoor tot nabij de grens (bij Milligen) worden vervoerd, wacht aldaar de Artillerie af, welke marcheert, om samen over Terborg naar Doetinchem (20 K.M.) te rukken. Dit punt kan dus reeds in den namiddag vóór onzen dag van opkomst worden bereikt.

Het garnizoen Kleef marcheert naar Laag Keppel, bezet daar de brugjes over den Ouden IJssel en wordt succesievelijk versterkt door 3 bataljons uit Aken (1 trein) en door 5 eskadrons uit Crefeld (3 treinen). Daar de reis hoogstens 3 à 4 uren duurt, zouden ook deze troepen nog den zelfden avond te Laag Keppel vereenigd kunnen zijn. Wil men ook nog de garnizoenen Mülheim a. R., Düsseldorf, Keulen en Bonn aan de onderneming doen deelnemen, dan kunnen deze vervoerd worden langs de beide lijnen Keulen—Düsseldorf—Wezel—Emmerik en Düsseldorf—Dorsten—Borken—Bocholtz—Empel, terwijl ook de Rijn als aanvoerweg kan worden benut. Daar de reis Keulen—Emmerik (115 K.M.) in 4 uren kan

worden verricht en de afstand Emmerik—Doetinchem slechts 16 K.M. bedraagt, zal zeer zeker een groot deel dezer troepen nog den zelfden avond te Doetinchem kunnen zijn vereenigd.

Wenscht de tegenstander de overvalling op nog grooter schaal uit te voeren, door ook van uit het vak Oldenzaal—Enschede op te rukken, dan kan hij bijv. de troepen uit Oldenburg, Aurich en Bremen naar Salzbergen (150 K.M.) vervoeren en is het volstrekt niet buitengesloten, dat nog dien zelfden dag eene poging wordt gewaagd, enkele onzer grensstations in bezit te nemen.

De beide lijnen Osnabrück—Bentheim en Munster—Gronau zouden kunnen worden bestemd voor de garnizoenen Osnabrück, Munster, Minden, Hannover en Hameln (Hannover—Bentheim is 170 K.M.); de lijn Paderborn—Munster—Koesfeldt—Ahaus—Enschede voor Bielefeld, Detmold, Höxter, Paderborn, Neuhaus, Hofgeismar en Kassel (Paderborn—Ahaus is 170 K.M., Kassel—Ahaus is 250 K.M.).

Ook in het oostelijk deel van Overijssel kan dus nog den zelfden avond eene niet onaanzienlijke vijandelijke troepenmacht ons land binnenrukken.

Heeft derhalve de tegenstander *kans gezien om ons omtrent zijne bedoelingen te misleiden* en de overvalling grondig voorbereid, vooral wat betreft het gereedstellen van spoorwegmaterieel, dan is het *mogelijk*, dat hij bij den aanvang van ons militie-vervoer zoowel bij Laag Keppel—Doetinchem—Emmerik, als bij Oldenzaal—Enschede eene zoodanige overmacht heeft, dat onze grensbewaking hiertegen nagenoeg niets vermag, en onze troepen derhalve noodeloos aan groote gevaren worden prijsgegeven. Bedenken wij toch vooral, dat de rol, die de Cavalerie in den oorlog heeft te spelen, met deze inleidingsperiode volstrekt niet is afgeloopen, en dat wij van dat wapen later nog gewichtige diensten hebben te vorderen, welke te zwaarder zullen zijn, naarmate onze weermacht zich krachtiger gaat voelen, en den oorlog in het open veld met meer vertrouwen tegemoet durft zien.

Hoe moet dan wél de taak zijn, die in de eerste mobilisatiedagen aan het ruiterswapen wordt opgedragen?

Zelfs al blijft men (m. i. ten onrechte) vasthouden aan het beginsel, om detachementen der landweer geruimen tijd op hun gevaarvollen post aan de grenzen te laten, dan zou toch nog een ander gebruik van de Cavalerie gewenscht zijn. Voor zoover de marechaussee, gelegerd in den Achterhoek, te zwak is, om den dienst van veiligheids-cavalerie bij de landweerafdeelingen te vervullen, en om belangrijke naderingswegen in eng verband met kondschappers zoo gedekt mogelijk waar te nemen, kunnen *zwakke* detachementen ruitery worden toegevoegd. Ook zou er veel voor te zeggen zijn, zoodra *kans* op oorlog bestaat, met de meeste snelheid de noodige patrouilles onder uitgezochte officieren per spoor naar de grens te voeren, en haar, naar een vooruit goed overlegd plan, bij het eerste bevel op geruimen afstand in het vijandelijke gebied te doen snellen, om de spoorlijnen en telegrafien vluchtig te vernielen. Tegen deze handelingen, ideaal-opdrachten voor iederen huzarenofficier, die zijn schoon beroep liefheeft, kan de tegenstander evenmin als wij op het eerste moment afdoende maatregelen nemen. Ik geloof dan ook, dat hem op deze wijze meer oponthoud wordt bezorgd dan door directe dekking, zij het dat deze geschiedt door de geheele cavalerie-brigade. Personeel voor deze patrouilles is zeker in voldoende aantal beschikbaar, daar voor onze 16 eskadrons totaal p.m. 125 hoofd- en verdere officieren aanwezig zijn.

Wij zouden niet van overhaasting zijn vrij te pleiten, indien wij reeds den eersten dag de geheele ruitbrigade voor *ophelderingsdiensten* vooruitzonden. Waarheen moet zij ophelderen, naar Salzbergen, naar Winterswijk of naar Wezel? Dit moet eerst beantwoord worden door de kondschappers en later worden bevestigd en aangevuld door de vooruitgezonden officierspatrouilles. Zijn de inkomende berichten van dien aard, dat wij na voltooiden opmarsch besluiten, den vijand achter den IJssel af te wachten, dan zou ik de hoofdmacht der brigade, na aftrek van de noodige verkenningsorganen, die beoosten de rivier blijven, als zeer mobiele reserve op den eigen oever willen doen optreden. Wenschen wij *met ons opgemarcheerd veldleger* den IJssel te

overschrijden, om tot het offensief over te gaan, dan kan dit toch zeker eerst na eenige dagen geschieden, en in dit geval kan ik mij moeilijk voorstellen, dat men, althans onder normale omstandigheden, en gelet op de sterkte der vijandelijke Cavalerie, het *gros* onzer brigade, hetzij vereenigd, hetzij gesplitst, meer dan een dagmarsch vóór de Infanterie uit zou zenden. ¹⁾ Derhalve is het tijdig genoeg, indien dat *gros* tegen den middag van den dag, die aan onze voorwaartsche beweging voorafgaat, de rivier overschrijdt, waarbij te voren zijne eigenlijke waarnemingsorganen in de gewenschte richting een voldoende voorsprong moeten hebben genomen.

Voorstellen.

Nu rest mij nog, de middelen te bespreken, welke zouden kunnen worden overwogen, om *meer* kansen te krijgen, dat de mobilisatie ongestoord verloopt, of dat althans de schadelijke gevolgen van eene storing tot minimale afmetingen worden teruggebracht. Achte ik deze middelen niet aanwezig en voor ons bereikbaar, dan zou ik natuurlijk het onderwerp niet hebben aangeroerd, omdat het niet gewenscht is, leemten bloot te leggen, zonder daarvoor iets in de plaats te bieden, dat m. i. beter is.

1. De opkomst met spoed moet althans zeker in de grensdistricten op elk gewild uur kunnen aanvangen en daarbij snel en onafgebroken verlopen.

Ik acht het bedenkelijk, dat op den dag van opkomst de dienstplichtigen per se met de *eerste morgenuren* hunne haardsteden verlaten, om op een bepaald uur aan een aangegeven station of in de kazerne present te zijn. De verlofgangers eerst morgen vroeg te laten opkomen, indien men reeds heden morgen tot mobilisatie heeft besloten of daartoe gedwongen is door 's vijands oorlogsverklaring, dat is eene geoorloofde weelde voor machtige Staten, wier legers reeds met hun vredescontingent eene overvalling kunnen bezweren.

¹⁾ Zie ook THIANGE, „Moderne Cavalerie”, *Verslagen der Ver. t. b. d. K.* 1898/99, bladz. 353.

Voor ons klein land, dat in tijd van vrede slechts het ge-
raamte van een leger gereed heeft, is deze methode gevaar-
lijk. In onze grensprovinciën moet derhalve de opkomst op
elk uur van den dag kunnen aanvangen. Hiertegen is te
minder bezwaar, omdat bij ons toch de gewone treinenloop
doorgaat; en dan vraag ik, of het niet zonde en jammer is,
dat al die spoortreinen bedonnen onbenut blijven, en morgen
misschien niet meer kunnen worden gebruikt, omdat de eene
of andere brug of poort in de spoorbaan is vernield? Daar
komt nog bij, dat er volstrekt geen bezwaar tegen bestaat,
dat het vervoer ook gedurende den eerstvolgenden nacht
wordt voortgezet met extra-treinen. Duisternis kan geen
beletsel zijn; indien gedurende den winter gemobiliseerd
wordt, moeten de dienstplichtigen toch ook bij duisternis naar
hunne bestemmingsplaats reizen.

Daarom zou ik in het zakboekje geen *uur van aanmelding*
willen aangeven, doch de algemeene bepaling wenschen te
stellen, dat de verlofgangers uiterlijk bijv. 2 of 3 uren nadat
in de gemeente de openbare kennisgeving is afgekondigd,
hunne haardsteden moeten verlaten, om zich onverwijld te
begeven naar de voor ieder man aangewezen aanmeldings-
plaats, om aldaar een bepaald aantal uren later present te zijn.

De burgemeesters moeten dan in die openbare kennis-
geving het uur invullen, waarop zij is afgekondigd. Indien
het oproepingstelegram na een bepaald uur in den laten
avond wordt ontvangen, zoodat onmiddellijke bekendmaking
onmogelijk is, dan geschiedt dit den volgenden morgen, bijv.
om 5 uur.

Bovendien moet de Regeering in staat zijn, desverlangd,
ieder oogenblik eene voldoende bezetting te brengen bij
bruggen, belangrijke stations, grens- en kustversterkingen,
enz. De bezettingen, bestaande uit de dienstplichtigen, die in
de omgeving wonen, moeten kunnen worden opgeroepen bij
eene *eenvoudige waarschuwing*, ook zonder dat men nog
bevelen tot mobilisatie noodig acht. Zoo doende zullen de
naar die punten gezonden detachementen van het onder de
wapenen zijnde gedeelte van het leger spoedig versterkt
worden. Ook de marechaussee moet reeds vóór de mobilisatie

aan het werk kunnen worden gezet. Of bij deze regeling de detachementen van het blijvend gedeelte geheel kunnen worden gemist, zou eerst dienen te worden uitgemaakt, nadat bijv. deze wijze van opkomst eenige malen beproefd is bij het onder de wapenen komen van verlofgangers voor herhalingsoefeningen.

Wijl het ondoenlijk is, de verpleging gedurende de reis te improviseeren, moet den verlofgangers worden aanbevolen, bij opkomst voor één dag mondvoorraad mede te brengen.

Ontvangen de spoorwegdirecties terstond eene geheime waarschuwing, zoodra de politieke verwickelingen een dreigend aanzien krijgen, dan zullen zij zeker in staat zijn, het noodige rollend materieel op de gewenschte punten beschikbaar te stellen (bijv. goederenwagens). Ik geloof vast, dat, indien alle autoriteiten en in de eerste plaats de spoorwegmaatschappijen medewerken, om met inspanning van alle krachten de bezwaren, die tegen deze methode mochten worden aangevoerd, uit den weg te ruimen, of ze althans tot de kleinste verhoudingen terug te brengen, men dan een belangrijken sprong in de goede richting zou hebben gedaan.

Om *alle* dienstplichtigen van leger en landweer uit Zuid-Limburg weg te voeren, behoeft men slechts te beschikken over 3 treinen van 30 wagens, welke elk 2 maal de reis naar Roermond moeten maken. Hier aangekomen, kan men de Maas tusschen zich en den vijand stellen en is het gevaar grootendeels voorbij. Zuid-Limburg *kan* derhalve in zeer korten tijd ontruimd worden. Voor het ontruimen van de provinciën Groningen en Drenthe zijn de lijnen Nieuw Amsterdam—Coevorden—Zwolle en Winschoten (en Delfzijl)—Groningen—Meppel—Zwolle beschikbaar. Hiervoor zijn noodig een 7-tal treinen van 30 wagens, die elk 2 maal de reis maken, om te Zwolle hun kostbaren last af te leveren. Al duurt het ontruimen wat langer dan in Limburg, het kan toch zeker veel sneller geschieden dan volgens onze tegenwoordige methode. Ook het dichte spoorwegnet in den Achterhoek stelt ons in staat de dienstplichtigen in veel korter tijd naar den IJssel te vervoeren, dan thans geschiedt.

2. *De verlofgangers der Infanterie van het actieve leger moeten, evenals die der landweer, voorzien van wapens en uitrusting naar hunne haardsteden worden gezonden. Bij opkomst met spoed is het niet noodig, dat de onderdeelen in het garnizoen worden gevormd.*

Neemt men dit beginsel aan, dan behoeft de landweer niet langer meer te worden blootgesteld, daar het actieve leger nu even snel mobiliseert. Als regel is het gewenscht, dat het met verlof zijnde deel der compagnie en het onder de wapenen zijnde gedeelte elkaar *niet* ontmoeten in de kazerne, doch dat beide rechtstreeks hunne aanvankelijke oorlogsbestemming volgen. Het is toch zeer omslachtig, dat manschappen uit Drenthe eerst over Zwolle naar Amersfoort reizen, om 2 dagen daarna misschien weer in de buurt van Zwolle terug te keeren. Snelle ontruiming van de grensgarnizoenen wordt door de voorgestelde methode tevens in de hand gewerkt. Een bijkomend voordeel is, dat meer nog dan thans de wapenkamers en magazijnen ware miniatuurtjes worden, en dat de corveediensten bij mobilisatie aanzienlijk worden ingekrompen.

3. *Door, rekening houdende met onze bestaande garnizoensindeeling, het localisatiebeginsel in de grensgewesten zoo veel mogelijk op de Infanterie van het actieve leger toe te passen, moet worden verkregen, dat reeds gedurende de opkomst strijdbare afdeelingen worden gevormd.*

Het kan helaas niet worden ontkend, dat, zelfs bij de beste voorbereiding en den meesten spoed onzerzijds, toch nog stoornis der mobilisatie kan plaats hebben. Willen wij de schadelijke gevolgen hiervan zoo veel mogelijk verkleinen, dan is het gewenscht, dat door de Infanterie van het actieve leger onmiddellijk reeds bij de opkomst geëncadreerde afdeelingen worden gevormd, evenals zulks bij de landweer geschiedt. Dit kan op zeer eenvoudige wijze plaats hebben. Stel bijv. dat, evenals in 1908 het geval was, de provincie Drenthe jaarlijks 185 man heeft te leveren voor het 5de Regiment Infanterie te Amersfoort. Dit is ongeveer het jaarlijks benoodigde voor 3 compagnieën. Neemt men nu de manschappen,

bestemd voor ééne compagnie, telken jare uit de zelfde gemeenten, die in een bepaald rayon liggen, dan vindt men bij mobilisatie alle dienstplichtigen, bestemd voor die compagnie, bij elkaar. Zoodra hiertoe eene waarschuwing gegeven wordt, dus nog vóór dat het mobilisatiebevel is uitgevaardigd, gaat de compagniescommandant met het noodige kader naar de plaats van opkomst van de compagnie; daarvoor worden een of meer stations aangewezen, die daartoe gunstig in of nabij het rayon gelegen zijn. Hier komen de verlofgangers gewapend aan, te voet, per voertuig, per tram of per spoor. De munitie, die, hetzij reeds in het rayon was opgelegd, hetzij door het kader medegebracht, of onmiddellijk uit een nabijgelegen garnizoen wordt toegezonden, is spoedig uitgegeven, de compagnie is strijdvaardig en kan naar de oorlogsstandplaats worden gevoerd, waar ook het onder de wapenen zijnde deel verschijnt. Blijkt nu, dat, niettegenstaande de ontwikkelde snelheid, de spoorwegverbinding is verbroken, dan kan de compagnie, eventueel in aansluiting met andere troepen, te voet verder marcheeren en zich zwakkere afdeelingen des vijands van het lijf houden. Stuit zij op overmacht, dan kan zij, uitwijkende, langs een omweg, trachten het opmarsgebied te bereiken; blijkt dit *onmogelijk*, dan zal zij nog uitstekende diensten bewijzen, door in 's vijands rug krachtig den kleinen oorlog te voeren. In het ongunstigste geval kan zij roemvol ondergaan, doch niet voordat ook zij in 's vijands gelederen dood en verderf heeft verspreid, door haar leven zoo duur mogelijk te verkoopen, en aldus haren plicht tegenover het vaderland te hebben volbracht. Hoe geheel anders zal het echter zijn, indien bij ons tegenwoordig stelsel een trein miliciens zelfs door eene zwakke afdeeling des vijands haren weg versperd vindt? Ongewapend, zonder officieren, die nog wellicht een uitweg zouden vinden, zijn zij reddeloos verloren voor de landsverdediging, en gaan zij waarschijnlijk als eene weerlooze kudde in gevangenschap. Tenzij groote, mij onbekende bezwaren tegen de aangegeven methode mochten bestaan, zou deze zeker, zonder dat kostbare wijzigingen in de vredesdisciplinatie noodig zijn, het groote voordeel van het localisatiebeginsel genieten, terwijl bovendien

een hechte band in de gelederen wordt verkregen, doordien dorpsgenooten en verwanten naast elkander marcheeren en strijden, hetgeen ook bij overgang naar de landweer gunstig zal werken, als men zoo veel mogelijk zorgt, dat de recruteringsrayons van het leger overeenkomen met die der landweer.

Ten einde aan te toonen, dat de voorgestelde regeling niet ingewikkeld is, heb ik de opkomst uitgewerkt voor die provinciën, waarvoor wijziging het meest urgent is (zie Bijlage II). In Groningen en Drenthe kon ik rekening houden met de grenzen van de landweerdistricten, in Limburg was dit moeilijk.

Het zou weinig nut afwerpen, hier de detailbezwaren te bespreken, die zich zeker ook bij dit stelsel van localisatie zullen voordoen, doch die ter wille van het groote beginsel opgeheven *moeten* worden, zooals men dit ook bij de landweer wist te doen. Hoofdeisch blijft, dat de oplossing dier vraagpunten eenvoudig zij, opdat niet het geheele stelsel in een inktstroom verdrinke.

Het vervoer van kader naar de plaatsen van opkomst levert geene bedenkingen op, wijl het in zoo beperkten omvang plaats heeft. Het geheele kadertransport voor de drie door mij ingedeelde provinciën omvatte totaal 200 personen, waarbij ik rekende, dat per compagnie 2 officieren en 8 gegradueerden naar het rayon vertrekken. Slechts 70 personen behoeften langer dan 2 uren (doch minder dan 4 uren) te reizen.

*4. Een groot aantal landweerbataljons uit de grensdistricten moeten, zoodra zij gemobiliseerd zijn, onmiddellijk naar het opmarchgebied vertrekken, de rest zal echter in de grensstreken achter blijven, om als ruggegraat te dienen voor de volkswa-
pening en voor de weerbaarheidskorpsen; de verplichtingen dezer korpsen moeten zoowel voor den tijd van vrede als voor oorlogstijd in de landstormwet worden geregeld.*

Daar in mijn gedachtengang de Infanterie van het leger even vlug gemobiliseerd is, als die der landweerbataljons, kunnen deze, zoodra zij strijdvaardig zijn, hunne nadere

bestemming volgen. Slechts de strikt noodige troepen moeten voor de territoriale verdediging in de grensgewesten achter blijven. De overigen kunnen aan het veldleger rechtstreeks zeer belangrijke diensten bewijzen, *die hunne krachten niet te boven gaan*, als daar zijn: het bezetten van eene stelling aan den beneden IJssel (gesteund door Artillerie uit de Stelling van Amsterdam), waardoor de bewegingsvrijheid van het leger enorm wordt verhoogd; aan de IJsselbewaking deel te nemen, waardoor het veldleger sterk kan blijven voor de actieve operatiën; het bezetten van bruggenhoofden in N.-Brabant, enz.

Ernstige weerstand wordt derhalve den vijand eerst geboden aan de grens van het opmarchgebied van het leger, doch hier is men zeker, dat zeer snel afdeelingen van zoodanige sterkte present zijn, dat, menschelijkerwijze gesproken, het gevaar van eene overvaling bezworen is.

De afdeelingen, die achterblijven in de grensdistricten, zullen een krachtigen steun bieden aan den gewapenden landstorm, die door Minister SABRON tot tweemaal toe genoemd werd: de basis van onze geheele nationale verdediging. Hoe beter die landstorm is georganiseerd, des te meer landweer-afdeelingen zullen beschikbaar komen tot steun van het veldleger.

Wettelijken dwang acht ik beslist noodig, zoowel voor den landstorm als voor de weerbaarheids- en schietvereeningen. Men late zich vooral niet verblinden door de reusachtige lijst dezer vereeningen, welke jaarlijks in het *Recueil Militair* wordt opgenomen! Afgescheiden van het feit, dat het „Weerbaarheidsvoorschrift” geene bepaalde oefeningen eischt, is zelfs aan de vereeningen vrijgelaten, of zij wenschen te ontvangen 1 geweer M. 95 per 10 man, dan wel bovendien per lid 1 geweer met uitrusting M. 71. Men heeft dus geene waarborgen, dat de schietvereeningen behoorlijk gewapend en geoefend zullen zijn. Bij de weerbaarheidsvereeningen is de toestand veel gunstiger. Of echter het gros der Nederlandsche mama's er voor te vinden zal zijn, om, zonder dat de wet ingrijpt, zoonlief van af de eerste ure des gevaars het veld in te zenden, is eene vraag, die de optimisten be-

vestigend, de pessimisten ontkenkend beantwoorden. Doch die vraag mag geene vraag zijn, en daarom legge men wettelijke verplichtingen op.

De bestemming van de achter te laten landweer-, landstorm- en weerbaarheidsafdeelingen is in de eerste plaats de spoorwegen te helpen *bewaken* (van de afdoende beveiliging kan geene sprake zijn), voorts te beletten, dat zelfs kleine afdeelingen des vijands ongestoord de wet voorschrijven in het door ons ontruimde gebied, en ten slotte den guerilla in 's vijands rug krachtig te voeren, en hem aldus te dwingen, zijn veldleger te verzwakken door sterke detachementen aan te wijzen, om zijne verbindingen te dekken.

5. Ook de paardenvordering moet in de blootgestelde districten in uiterst korten tijd verlopen, zonder dat aan hare dekking troepen worden blootgesteld.

In beginsel verdient het aanbeveling, om in de niet of minder blootgestelde deelen des Rijks het benodigde aantal paarden voor het geheele leger te vorderen, zoodat die uit de grensdistricten als eene toevallige bate kunnen worden beschouwd. (De grensbataljons der landweer moeten zich reeds in vreedestijd door contracten het bezit van paarden verzekeren.) Doch al is de paardenvoorraad in de veilig gelegen districten zóó groot, dat aan dezen eisch kan worden voldaan, dan toch zou het te betreuren zijn, indien niet werd beproefd, om de paarden uit de grensgewesten weg te halen, ten einde te voorkomen, dat de tegenstander er over beschikt, terwijl misschien de eigen paardendepôts nagenoeg ledig zijn. Om dit te ontgaan, kan men op de voor de bevolking minst drukkende wijze in de grensgewesten om de 3 jaren eene *zeer vluchtige* voorloopige keuring houden. Dit kan bijv. geschieden door de talrijke rijks-, provinciale en gemeente-veeartsen, en nabij de garnizoenen door de paardenartsen. Hierbij is de bepaling te treffen, dat de paarden, die geschikt worden bevonden, door of van wege de eigenaars, zoodra het mobilisatiebevel bekend is, moeten worden gevoerd naar ver van de grens gelegen plaatsen of naar garnizoenen, die niet ontruimd worden. Zoo zouden bijv. de paarden uit

Zuid-Limburg naar Roermond kunnen gaan en aldaar op den westelijken Maasoever definitief worden gekeurd, de paarden uit den Achterhoek naar Doesburg, Zutphen en Deventer enz.

Aldus kan men misschien zelfs de paarden beter beoordeelen, omdat vele een behoorlijken marsch achter den rug hebben. Eigenaars, wier paarden niet worden gekocht, kunnen eene kleine vergoeding ontvangen.

6. De kondschapdienst moet zoowel in het buitenland als in de grensstreken in vreedetijd zijn geregeld; de kondschappers moeten reeds thans positieve detailopdrachten bezitten.

Het is toch een bekend feit, dat de eerste gegevens omtrent den vijand bijna altijd door kondschappers worden verstrekt, en dat hunne inlichtingen van het grootste gewicht zijn bij het in werking zetten van den ophelderingdienst. In 1870 wist de Majoor KRAUSE te Bern reeds vroegtijdig een zeer juist beeld te geven aan von MOLTKE betreffende de groepeerings van de Fransche strijdkrachten, en werden de gewichtigste berichten omtrent het leger van Châlons door kondschappers via Londen verstrekt. Ook in den Oost-Aziatischen oorlog schijnen de Japanners den kondschapdienst zoo oordeelkundig te hebben georganiseerd, dat hunne hooge bevelvoering beter dan de Russische op de hoogte was omtrent den tegenstander, niettegenstaande de Russische Cavalerie overmachtig was.

Reeds jaren geleden stelde de Heer ROOSEBOOM als eisch, dat wij in de vijandelijke grensgarnizoenen vaste agenten moeten hebben, die ons steeds van elken voorbereidingsmaatregel of van elke voor ons gevaarlijke troepenverplaatsing op de hoogte dienen te houden.

Of aan dezen dringenden eisch thans ten onzent is voldaan, kunnen wij niet beoordeelen, omdat zeer terecht alle aanlegenheden betreffende den kondschapdienst door ons legerbestuur met de grootste geheimzinnigheid worden behandeld. Wel zou het aanbeveling verdienen, wanneer voor dat doel geheime fondsen werden uitgetrokken, omdat blijkens de krijgsgeschiedenis de nervus rerum ook in dit opzicht wonderen verricht.

Behalve de permanente buitenlandsche moeten wij ook binnenlandsche kondschappers bezitten. In 1870 gebruikte men hiervoor aan Fransche zijde: burgemeesters, gemeente-beambten, douaniers, telegraphisten, houtvesters, enz. Dergelijke personen zijn thans zelfs meer waard dan vroeger, sedert, behalve telegraaf en telephoon, ook nog rijwiel, auto en postduif te hunner beschikking staan.

Hebben wij bij iederen vermoedelijken of mogelijken naderingsweg des vijands bijv. een drietal kondschappers, liefst oud-onderofficieren, die reeds in vredestijd eene vaste opdracht hebben, en, elkaar niet kennende, ieder voor zich melden zoowel aan de in de nabijheid zijnde Cavalerie of marechaussee als aan centrale kondschappers (oud-officieren) of aan de troepencommandanten rechtstreeks, dan kan het niet anders, of wij zullen zeer gewichtige gegevens krijgen, die door de ruiterij moeten worden geverifieerd en aangevuld. Op deze wijze zullen wij, gezien onze voorloopige opstelling bewesten den IJssel, voldoende snel en zeker onze berichten ontvangen, ook zonder den te vroegtijdigen inzet der ruiterbrigade te wagen.

Hebben wij op de geschetste wijze de snelheid van onze mobilisatie en van onzen strategischen opmarsch zoo hoog mogelijk opgevoerd, en gelukt het ons daardoor, onze *gemobiliseerde strijdkrachten* te stellen tegenover een vijand, die ons *met vredescontingenten* wil overvallen, dan is het voor ons volstrekt geen nadeel, indien hij snel in ons land doordringt; ja zelfs krijgen wij daardoor eene schoone kans, om door een krachtigen offensiefstoot beoosten den IJssel groote lauweren te plukken. Dat eene overwinning, zij het ook geene beslissende, in den aanvang van den krijg door ons leger behaald, van onschatbare waarde zou zijn, behoef ik zeker niet te verklaren.

Hiermede, Mijne Heeren, ben ik gekomen aan het einde van mijne taak. Ik durf mij niet vleien met de hoop, dat de oplossing, die ik voor het moeilijke vraagstuk, dat ons bezig hield, heb trachten te geven, in allen deele Uw bijval zou hebben mogen verwerven. In het belang der zaak ware het

mij zelfs aangenaam, indien uit Uw midden bestrijders optraden, omdat ik er van overtuigd ben, dat slechts door veelzijdige belichting de schaduwzijden, die ook ongetwijfeld aan het ontwikkelde stelsel kleven, en aan mijn oog zijn ontsnapt, kunnen worden geneutraliseerd.

Mocht ik echter door mijn betoog aanleiding hebben geven, dat het voor ons dierbaar vaderland zoo bij uitstek gewichtige probleem der mobilisatie nader werd overwogen, en dat men daarvoor eene sneller en veiliger oplossing verkreeg, dan zou ik mijn doel ten volle hebben bereikt.

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Mijnheer LAMBOOY! Het applaus is voor U reeds een bewijs van de groote belangstelling en ingenomenheid, waarmede wij geluisterd hebben naar hetgeen U ons hebt medegedeeld. Ik mag gerust zeggen en geloof ook namens de vergadering te spreken, dat het U gelukt is ons te doen zien, welke bezwaren verbonden zijn aan het brengen van ons leger van vredes- op oorlogsvoet en welke kansen er bestaan voor een ons eventueel aanvallenden vijand om onze mobilisatie te verstoren. Uw oog was daarbij voornamelijk gevestigd op onzen machtigen nabuur Duitschland aan de 300 K.M. lange oostelijke landgrens, welke voor eene zoodanige verstoring de meeste gevaren oplevert.

In herinnering brengende de meeningen van personen van naam omtrent de wijze, waarop aan die zijde de mobilisatie zoude kunnen en moeten worden gedekt, d. i. beschermd tegen den inval van vijandelijke troepenafdeelingen, is door U tevens gewezen op de leemten in die aanbevolen handelwijze en verder aangegeven, hoe, naar uwe meening, de dekking der mobilisatie door een gedeelte van het actieve leger en de landweer beter zoude kunnen plaats hebben en wat in dit opzicht zoude moeten geschieden, alsook in het algemeen om de opkomst der verlofgangers te verzekeren en dezen in staat te stellen reeds dadelijk aan die dekking deel te nemen.

Terecht hebt U gewezen op het groote verschil van meening omtrent deze quaestie, hetgeen er van zelf toe leidt, dat

mogelijk ook hier personen aanwezig zullen zijn, die met U van gedachten willen wisselen, om te komen tot eene nadere oplossing van deze gewichtige zaak. Op grond daarvan richt ik mij tot de aanwezigen, ook tot de genoodigden, met de vraag of ook een hunner iets in het midden wenscht te brengen.

Aan wien van de heeren mag ik het woord geven?

Het woord is aan den Generaal VAN DER WIJCK.

De Heer Jhr. A. W. VAN DER WIJCK: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal maar met de deur in het huis vallen en sluit mij in de eerste plaats aan bij de woorden van hulde door U aan den spreker van heden avond gebracht, woorden welke ik ten volle onderschrijf. En thans ga ik over tot het onderwerp.

Wanneer er een oorlog uitbreekt tusschen Duitschland, Frankrijk en Engeland, kan de positie van Nederland moeilijk worden.

Om dan neutraal te kunnen blijven, is het een eerste vereischte, dat Duitschland de zekerheid heeft, dat Nederland zijne kusten met vrucht tegen eene landing der Engelschen kan verdedigen.

Is Duitschland daar niet ten volle van overtuigd, dan zal het zeker niet aarzelen daartoe — op onze kosten — zelf maatregelen te nemen, waardoor onze neutraliteit geschonden wordt.

Wij zullen dan ongetwijfeld gedwongen worden partij te kiezen, en wel voor Duitschland, waardoor onze koloniën gevaar loopen verloren te gaan.

Hieruit volgt, dat wij onze oostelijke grenzen het best beveiligen door te zorgen, dat de kust-verdediging niets te wenschen overlaat.

Eene rechtstreeksche verdediging van die oostelijke grenzen aan gene zijde van den IJssel, met het kleine beetje beschikbare troepen, is haast ondenkbaar.

De Duitschers zouden al heel onhandig moeten manoeuvreren om dat troepje niet gevangen te nemen. Hoe dichter het zich bij de grens opstelt en hoe langer het daar stand houdt, des te gemakkelijker zal het den Duitschers vallen het

daar vast te houden en inmiddels door andere troepen van den IJssel af te snijden.

Wat dat Nederlandsche troepje daar trouwens zou moeten uitvoeren, heb ik nooit begrepen. U zult mij antwoorden: mobilisatie mogelijk maken door bescherming der spoorwegen, langs welke de miliciens uit die streken naar hunne opkomstplaatsen moeten worden vervoerd.

De maatregelen, daartoe vroeger voorgeschreven, heb ik steeds onuitvoerbaar geacht en dit nimmer verzwegen.

Hoe zij nu zijn, weet ik niet, maar ik twijfel aan de mogelijkheid dier bescherming.

M. i. behoeft die militie in den tegenwoordigen tijd niet per spoor achter den IJssel gebracht te worden. Een jongmensch, die niet kan fietsen en geen rijwiel te zijner beschikking heeft of kan krijgen, is eene zeldzaamheid. Wanneer slechts de burgemeesters over niet al te bekrompen geldmiddelen kunnen beschikken om de miliciens voort te helpen, zullen deze wel, zonder van treinen gebruik te maken, bijna even spoedig, ja misschien spoediger en gewis zekerder achter den IJssel kunnen komen.

Bij een rechtstreekschen oorlog met Duitschland is m. i. eene bescherming der spoorlijnen aan gene zijde van den IJssel het omgekeerde van hetgeen ons dan te doen staat.

Het is dan juist geboden zoo spoedig mogelijk alle verbindingswegen van den IJssel met Duitschland zoo grondig mogelijk te vernielen, ten einde den opmarsch van den vijand te vertragen.

M. i. moet de uitvoering dier vernieling in tijd van vrede in details zijn voorbereid, en kan daarbij met vrucht van de Cavalerie gebruik gemaakt worden.

Het uitvorschen van de sterkte, bewegingen en voornemens van den vijand in dit eerste stadium van het conflict door de cavalerie-brigade is eene handeling, die bij oefeningen op de kaart wel eens kan gelukken, als de leider die toestaat, maar die in de werkelijkheid slechts op teleurstelling zal uitloopen.

Die opdracht wordt trouwens veel eenvoudiger bereikt door bestuurbare luchtballons of vliegmachines.

Resumeerende, is mijn advies:

1°. trachten eene schending der neutraliteit op onze oostelijke grenzen en een conflict met Duitschland te voorkomen door *onverwijd* de kustverdediging in zoodanigen toestand te brengen, dat Duitschland daar geene landing der Engelschen te vreezen heeft;

2°. de mobilisatie onzer oostelijke grensprovincien zóó in te richten, dat zij onafhankelijk van de spoorlijnen is;

3°. bij een conflict met Duitschland alle wegen ten oosten van den IJssel zoo spoedig mogelijk en zoo grondig doenlijk te vernielen en die vernieling in vreedestijd in details voor te bereiden;

4°. de eerste verdediging bij den IJssel te doen aanvangen.

De Heer LAMBOUY: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij eene behoefte, een woord van oprechten dank te richten tot Generaal VAN DER WIJCK voor diens woorden van hulde, en vooral stemt het mij tot blijdschap, dat ik zie, in zulk een hooggeplaatst persoon een medestrijder te hebben gevonden. Zijne beginselen toch loopen grootendeels evenwijdig aan de mijne. Ik toch heb er ook op gewezen, dat de kansen op een oorlog tot een minimum worden beperkt, indien Duitschland verzekerd is, dat wij even goed naar het westen als naar het oosten onze onzijdigheid zullen weten te doen eerbiedigen. De Generaal VAN DER WIJCK, die van het onderwerp reeds sedert zoo veel jaren eene studie heeft gemaakt, is ook tegen het versnipperen der Cavalerie, en mede van oordeel, dat de eigenlijke mobilisatiedekking moet beginnen *achter* den IJssel. Wat betreft het heelemaal afstand doen van de spoorwegen, daar zou ik niet vóór zijn. Wel heb ik er voor gezorgd, dat, wanneer de spoorwegen niet meer gebruikt kunnen worden, de opkomst der militie toch zoo veel mogelijk verzekerd is, doordien de alsdan *reeds geformeerde afdeelingen* te voet verder kunnen rukken. Maar ik zou toch niet als beginsel durven aan te bevelen, bijvoorbeeld voor het vervoer van de miliciens uit de omstreken van Delfzijl, Vaals en Maastricht van huis uit afstand te doen van het spoorwegvervoer. En hiermede meen ik den Heer VAN DER WIJCK te hebben beantwoord.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik begrijp, dat het voor U moeilijk is verder in debat te treden en dus dieper in de zaak door te dringen, maar toch geloof ik, dat het niet goed zoude zijn van deze plaats weg te gaan zonder dat van mijne zijde, als Voorzitter dezer Vereeniging, alsnog een enkel woord werd gezegd. Alvorens daartoe over te gaan, wensch ik een woord van dank te richten tot den hooggevaardeerden vorigen spreker, omdat hij wel met den geachten spreker van dezen avond van gedachten heeft willen wisselen. Ik vermeen, ook namens U, te mogen zeggen, dat beider voornaamste streven is geweest ons allen op nieuw te overtuigen van de noodzakelijkheid om ons goed voor te bereiden voor de taak, welke ons eenmaal mocht worden opgelegd. Met het oog op de geographische gesteldheid van ons land, omringd door groote mogendheden, waarvan wij steeds hooren, dat in de toekomst onderling zal moeten worden afgerekend, is het voor ons vooral zaak, om de oogen open en het kruit droog te houden. Wij moeten derhalve zorgen een goed geoefend, goed geëncadreerd en goed aangevoerd leger te hebben, zoodanig georganiseerd en gedisqueerd, dat het als het ware steeds à la minute klaar staat voor de groote taak, welke wij in de allereerste plaats hebben te vervullen, namelijk: onze onzijdigheid te handhaven en er voor te waken, dat geene vijandelijke troepenmacht ons land binnendringt. Wij moeten voorts er naar streven ons krijgswezen zoodanig in te richten, dat iedereen weet, bij het betreden van ons gebied met vijandelijke bedoelingen, in een venijnig wespennest te komen.

Gelet op onze verplichtingen als neutrale Staat, moeten wij verder naar alle zijden front kunnen maken, daarbij het oog in het bijzonder gericht houdende op onze kust, zooals de Heer VAN DER WIJCK heeft gezegd. Wij moeten ons bovendien zóó krachtig maken, dat wij een begeerlijke vriend, daarentegen een lastige vijand zijn, hetgeen alleen dan het geval zal wezen, wanneer onze krijgsmacht inderdaad slagvaardig is. Daartoe behoort zoowel eene snelle mobilisatie als eene doelmatige verdeling der troepenafdeelingen over ons land, ten einde deze dadelijk bij

de hand te hebben nabij de kust en onze landgrenzen.

Ik wenschte U daarom in overweging te geven, t'huis gekomen, uwe gedachten nog eens over deze eischen te laten gaan en, bij de lezing van het gedrukt verslag, U af te vragen of het beste middel om daaraan te kunnen voldoen niet zoude zijn in vreedstijd reeds de dislocatie der troepen zóó in te richten, dat elk der tactische eenheden van de onderling verbonden wapens gerecruteerd wordt uit een voor haar bepaald gedeelte van het land. Het is niet voor de eerste maal, dat ik hierop de aandacht vestig. Ik deed het ook in onze Vereeniging den 25en Maart 1898 ¹⁾, waarin o. a. werd aanbevolen eene Divisie uit *Friesland, Groningen en Drenthe*, eene uit *Overijssel en Gelderland*, eene uit *Utrecht, Noord- en Zuidholland* en eene uit *Zeeland, Noordbrabant en Limburg* hare dienstplichtigen te doen bekomen en dienovereenkomstig hare troepen te legeren. Ik ben nog van meening, dat de oplossing van het vraagstuk in dezen zin zal moeten worden gezocht, te meer omdat alsdan de *veldtroepen* — zoowel van het actieve leger als van de landweer — voortkomen uit de gewesten, waarin zij zullen moeten optreden, en dit eveneens het geval zal zijn met de *bezettingstroepen*, die uit de nabij de verdedigingsstellingen gelegen recruteeringsdistricten hunne dienstplichtigen zullen hebben te verkrijgen.

Het denkbeeld is trouwens niet nieuw. Reeds in 1890 werd het door den toenmaligen Minister van Oorlog BERGANSIUS in een, overeenkomstig de grondslagen der Staatscommissie (benoemd bij K. B. van 10 Juni 1888) opgemaakt ontwerp van Wet (22 Juni) aangegeven, terwijl ook de tegenwoordige Minister een voorstander is van eene dergelijke gelocaliseerde recruteering der militie en dislocatie der troepen. ²⁾

Het wil mij voorkomen, dat eene snelle mobilisatie, waarop heden avond ook door den Heer LAMBOUY werd aangedrongen, alleen langs dien weg bevorderd en verzekerd kan worden, omdat alsdan geene lange trajecten per spoor of ander

¹⁾ Te voren nog in de Marinevereeniging op 18 December 1890, door den Heer LAMBOUY aangehaald.

²⁾ Zie het artikel „Onze Defensie” in *De Militaire Spectator* van 1903.

versneld middel van vervoer behoeven te worden afgelegd, zooals thans van de gemeenten, waar de verlofgangers verblijf houden, naar de voor hen aangegeven plaatsen van opkomst.

Al moge het nu waar zijn, dat er nog tal van jaren zullen verloopen, alvorens eene regeling als hier bedoeld tot stand zal komen, vermeen ik toch goed te doen door U met cijfers aan te toonen, dat zij mogelijk is.

De jaarlijksche lichting bedraagt thans : . . .	17.500 man
waarvan voor de zeemilitie.	<u>400</u>
dus voor de landmacht	17.100
te verminderen, wegens ontheffingen, met . . .	<u>150</u>
blijft beschikbaar	16.950

makende voor 8 lichtingen $6.24 \times 16.950 = 117.633$ man voor het actieve leger, zijnde p.m. 2.02 % van de bevolking van 5.825.198 zielen op 1 Januari 1909.

Op dien datum was de bevolking van:

Friesland, Groningen en Drenthe	867.017, waarrv. 2,02%,	17.514
Overijssel en Gelderland . . .	1.019.265, "	20.589
Utrecht, Noord- en Zuidholland .	2.752.271, "	55,596
Zeeland, Noordbrab. en Limburg	1.186.645, "	23.970

De organieke sterkte van eene Divisie bedraagt:

met 1 Reg. Huzaren, de Reg^{ten} Inf. à 5 bataljons 19.378 man.

"	"	"	"	"	"	"	"	4	"	16.180	"
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------	---

waaronder begrepen zijn de vrijwillig dienende officieren, kader en manschappen.

Hieruit blijkt, dat in elk der 4 genoemde deelen van het land eene Divisie is te formeeren en in het hart des lands de vereischte bezettingstroepen beschikbaar zijn.

Moge deze opgave er toe bijdragen, om des te meer Uwe aandacht aan deze zaak te schenken.

Ik dank de heeren voor hunne opkomst en den Generaal VAN DER WIJCK voor de deelneming aan het debat en sluit thans de vergadering.

SCHETS

VAN DE VREEDSDISLOCATIE

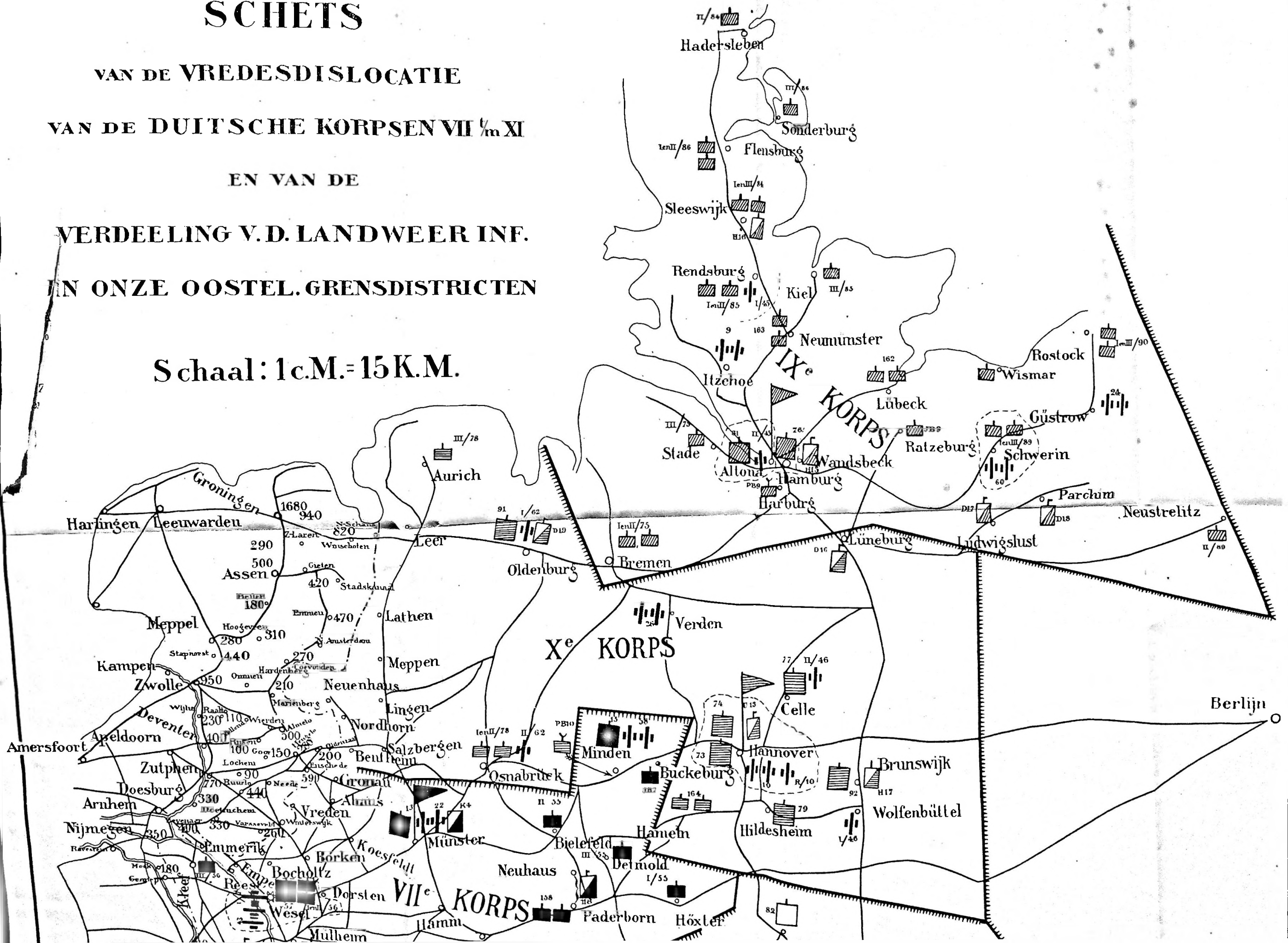
VAN DE DUITSCHE KORPSEN VII ¹/₄ XI

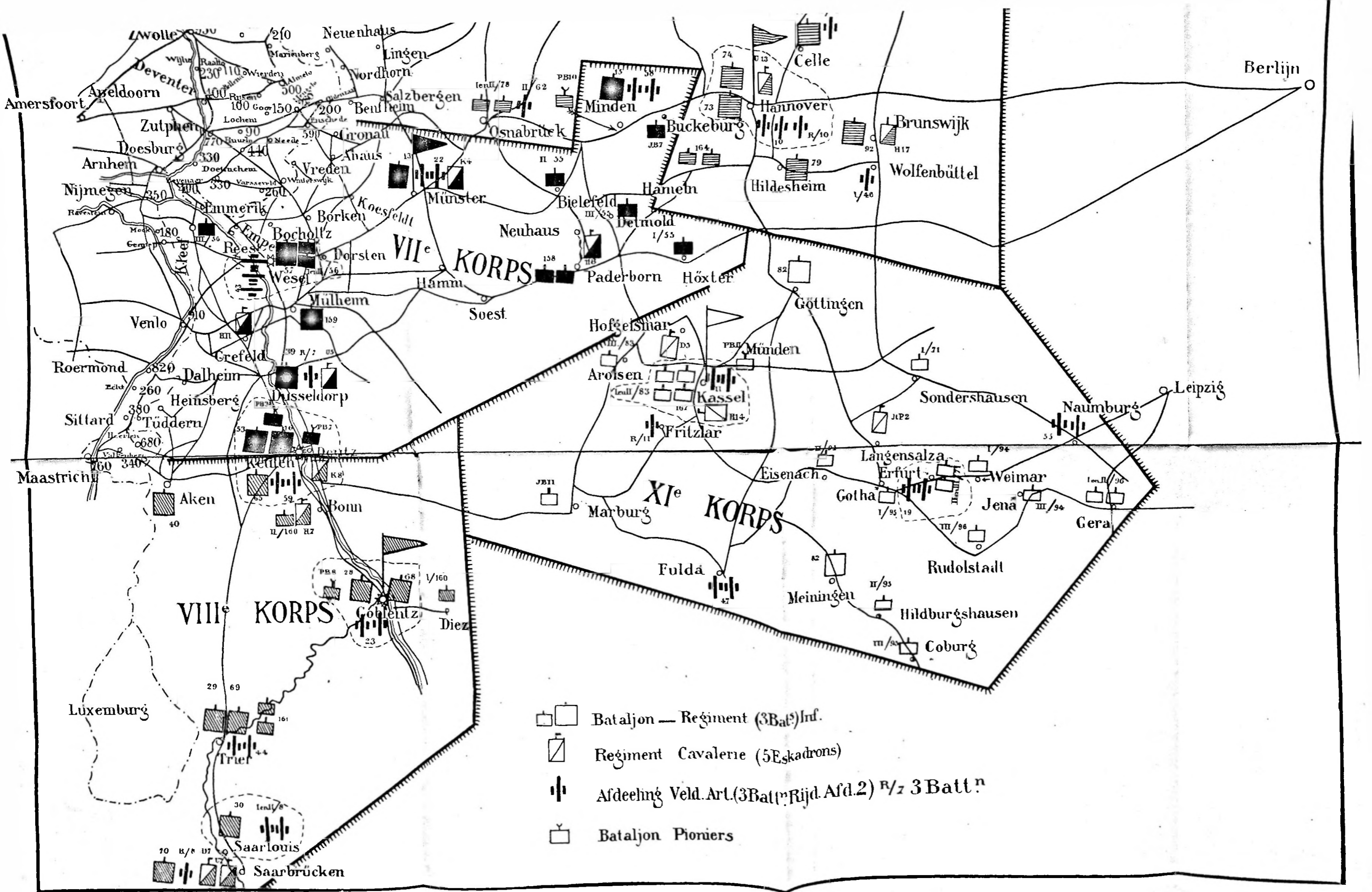
EN VAN DE

VERDEELING V.D. LANDWEER INF.

IN ONZE OOSTEL. GRENSDISTRICTEN

Schaal: 1c.M.=15K.M.

**Indeeling der militie in de provinciën Groningen,
Drenthe en Limburg.**

Tot grondslag is aangenomen de verdeeling der lichte 1908, waarbij gerekend is, dat in elke provincie de te leveren dienstplichtigen voor het Regiment Grenadiers en Jagers, alsmede die voor de Cavalerie, Artillerie, Genie, Pontonniers en Torpedisten gelijkelijk over de gemeenten zijn verdeeld.

De verdeeling geschiedt in infanterie-compagnies-rayons. In elk rayon wonen dus de dienstplichtigen voor eene compagnie Infanterie en een deel van die, bestemd voor de bovengenoemde korpsen en wapens. Kleine sterkteverschillen in de rayons worden geneutraliseerd door meer of minder manschappen bij die korpsen en wapens in te deelen. Per compagnie Infanterie zijn jaarlijks p.m. 65 man noodig.

De Provincie Groningen.

Zij moet leveren 1037 man, waarvan 85 % voor de Infanterie, 15 % voor de Grenadiers en Jagers en voor andere wapens.

Van de dienstplichtigen zijn bestemd:

289 man voor de Infanterie te Groningen,

610 " " " " " Assen.

De provincie moet dus het benodigde contingent leveren voor 4 compagnieën te Groningen en voor 9 compagnieën te Assen. Elk compagnies-rayon moet dus sterk zijn $65 + \frac{16}{100} \times 65 =$ p.m. 75 man.

De Provincie Drenthe.

Zij moet leveren 500 man, waarvan 79 % voor de Infanterie, 21 % voor de Grenadiers en Jagers en voor andere wapens.

Van de dienstplichtigen zijn bestemd:

207 man voor de Infanterie te Assen,

185 " " " " " Amersfoort.

De provincie moet dus het benodigde contingent leveren voor 3 compagnieën te Assen en voor 3 ¹⁾ compagnieën te Amersfoort. Elk compagnies-rayon moet dus sterk zijn $65 + \frac{21}{100} \times 65 = \text{p.m. } 79 \text{ man.}$

De Provincie Limburg.

Zij moet leveren 942 man, waarvan 85 % voor de Infanterie, 15 % voor de Grenadiers en Jagers en andere wapens.

Van de dienstplichtigen zijn bestemd:

505 man voor de Infanterie te Maastricht, Roermond en Venlo,
113 " " " " " Nijmegen,
181 " " " " " 's-Hertogenbosch.

De provincie moet dus het benodigde contingent leveren voor 4 compagnieën te Maastricht, 2 compagnieën te Roermond, 2 compagnieën te Venlo, 2 compagnieën te Nijmegen en 3 compagnieën te 's Bosch. Elk compagnies-rayon moet dus sterk zijn $65 + \frac{15}{100} \times 65 = \text{p.m. } 75 \text{ man.}$

Indeeling van de compagniesdistricten.

PROVINCIE.	BESTEMMING.	AANTAL TE VORMEN COMPAGNIEËN.	Namen der gemeenten, waaruit het district gevormd wordt, met vermelding van het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks door de gemeente moet worden geleverd.	JAARLIJKSCH CONTINGENT.	VERZAMELPLAATS BIJ MOBILISATIE.
GRONINGEN.	1 Bataljon Assen.	1	Vlagtwedde 24, Onstwedde 39, N. Pekela 15	78 a)	Stadskanaal.
		1	O. Pekela 20, Veendam 34, Wildervank 28	82 a)	Veendam.
		1	N. Schans 6, Beerta 12, Winschoten 33, Wedde 9, Bellingwolde 16	86 a)	Winschoten.

¹⁾ Deze worden iets te zwak.

a) Levert meer dan normaal voor de andere wapens.

PROVINCIE.	BESTEMMING.	AANTAL TE VORMEN COMPAGNIËN.	Namen der gemeenten, waaruit het district gevormd wordt, met vermelding van het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks door de gemeente moet worden geleverd.	JAARLIJKSCH CON- TINGENT.	VERZAMELPLAATS BIJ MOBILISATIE.
GRONINGEN.	1 Bat ⁿ Assen.	1	Termunten 11, N. Wolda 7, Finsterwolde 9, N. Broek 7, Z. Broek 9, Muntendam 11, Scheemda 19, Midwolda 13, Meden 5 De 4 rayons vormen samen het 7e Landweerdistrict.	92 a)	Z. Broek.
	1 Bataljon Assen.	1	$\frac{2}{3}$ Slochteren 26, Hoogezand 33, Sappemeer 19	78 a)	Hoogezand.
		1	Bierum 11, 't Zand 10, Loppersum 9, Appingedam 14, Delfzijl 26	70 b)	Loppersum.
		1	Ulrum 11, Kloosterburen 6, Eenrum 7, Baflo 8, Kantens 6, Warffum 6, Usquert 6, Uithuizen 12, Uithuizer Meeden 13	75	Winssum.
	1	Leens 12, Winssum 7, Middelstum 7, Stedum 7, Bedum 14, Adorp 4, Ten Boer 14, $\frac{1}{3}$ Slochteren 12 De 4 rayons vormen samen het 6e Landweerdistrict.	77 a)	Groningen.	
	1 Cie Assen.	1	Marum 14, Leek 18, Grootegast 11, Grijpskerk 10, Oldehoeve 7, Ezinge 5, Oldekerk 4	69 b)	Hoogkerk.
	1 B ⁿ Gron.	4	Groningen 208, Aduard 6, Hoogkerk 9, Haren 17, N. Dijk 5, Z. Horn 9	254 b)	Groningen.

a) Levert meer dan normaal voor de andere wapens.

b) Levert minder dan normaal of: niet voor de andere wapens.

PROVINCIE.	BESTEMMING.	AANTAL TE VORMEN COMPAGNIËN.	Namen der gemeenten, waaruit het district gevormd wordt, met vermelding van het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks door de gemeente moet worden geleverd.	JAARLIJKSCH CON- TINGENT.	VERZAMELPLAATS BIJ MOBILISATIE.
D R E N T H E.	3 Compagnieën Assen.	1	$\frac{2}{3}$ Assen 24, Smilde 16 Vledder 9, Diever 7, Dwingelo 8, Beilen 14	78	Assen. Beilen.
		2	Norg 25, Roden 11, Peize 6, Eelde 7, Vries 10, Z. Laren 10	69 b)	Station Vries- Zuid-Laren.
		1	$\frac{1}{3}$ Assen 12 Anlo 12, Rolde 6, Gieten 8, Gasselte 8, Borger 24 De 3 rayons vormen samen het 8e Landweerdistrict.	70 b)	Assen. Rolde.
	3 Compagnieën Amersfoort.	1	Nijeveen 4, Havelte 10, Ruinen 11, Rui- nerwold 8, Meppel 30, de Wijk 7, Z. Wolde 12	82 a)	Meppel.
		1	Hoogeveen 33, Westerbork 7, Zweelo 5, Oosterhesselen 5 Dalen 8, Coevorden 12, Sleen 12, Schoone- beek 5	87 a)	Hoogeveen. Coevorden.
		1	Odoorn 26, Emmen 70 De 3 rayons vormen samen het 9e Landweerdistrict.	96 a)	N. Amsterdam.
LIMBURG.	2 Cieën Venlo.	1	Venlo 51, Tegelen 21	72 b)	Venlo.
		1	Arcen 6, Horst 16, Sevenum 7, Maas- bree 25, Belfeld 4, Beesel 7, Grubbevorst 5	72 b)	Venlo.

a) Levert meer dan normaal voor de andere wapens.

b) Levert minder dan normaal of: niet voor de andere wapens.

L I M B U R G.	PROVINCIE.	AANTAL TE VORMEN COMPAGNIËN.	Namen der gemeenten, waaruit het district gevormd wordt, met vermelding van het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks door de gemeente moet worden geleverd.	JAARLIJKSCH CON- TINGENT.	VERZAMELPLAATS BIJ MOBILISATIE.
	BESTEMMING.				
2 Compagnieën Roermond.	1	1	Roermond 38, Swalmen 10, Maasniel 9, Herten 4, Linnen 3, Melick 7, St. Odiliënberg 3	74	Roermond.
	1	1	Helden 14, Kessel 5, Roggel 6, Neer 5, Nunhem 1, Haelen 3, Buggenum 2, Bacxem 2, Horn 4, Heel en Panheel 4, Neeritter 2, Ittervoort 1, Thorn 5, Wessem 3, Begden 2, Maasbracht 5, Montfoort 3, Posterholt 5, Vlodrop 4	76	Roermond.
1 Bataljon Maastricht.	2	2	Maastricht 101, Itteren 2, Borgharen 3, Oud Vroenhoven 11, St. Pieter 6, Gronsveld 7, Rijkholt 1, Eysden 7, St. Geertruid 3, Mheer 3, Noorbeek 2, Mesch 1	145	Maastricht.
	1	1	Meerssen 17, Amby 3, Heer 11, Cadier en Keer 3, Houthem 5, Oud Valkenberg 3, Valkenberg 4, Bemelen 1, Margraten 3, Schin op Geul 4, Wylré 6, Gulpen 8, Slenaken 2, Berg en Terblijt 4	74	Maastricht.
	1	1	Kerkrade 46, Bocholtz 6, Vaals 23, Wittem 13, Simpelveld 7	95 a)	Simpelveld en Wylré.
3 ^{en} 's Bosch.	1	1	Schinveld 4, Brunssum 4, Ubach o. Worms 5, Nieuwenhagen 6, Eygelshoven 4, Schaersberg 6, Heerlen 30, Voerendaal 7, Klimmen 4, Hulsberg 6, Wijnandtsrade 2	78 a)	Wijnandtsrade.

a) Levert meer dan normaal voor de andere wapens.

PROVINCIE.	BESTEMMING.	AANTAL TE VORMEN COMPAGNIËN.	Namen der gemeenten, waaruit het district gevormd wordt, met vermelding van het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks door de gemeente moet worden geleverd.	JAARLIJKSCH CON- TINGENT.	VERZAMELPLAATS BIJ MOBILISATIE.
L I M B U R G.	3 Compagnieën 's-Hertogenbosch.	1	Urmond 5, Stein 7, Elsloo 5, Geulle 3, Bunde 3, Ulestraten 3, Beek 10, Geleen 8, Munstergeleen 2, Spaubeek 2, Schinnen 7, Oirsbeek 3, Merkelbeek 2, Bingelrade 1, Jabeek 1, Amstenrade 2, Hoensbroek 4, Nuth 4, Schimmert 5	80 a)	Sittard.
		1	Stevensweert 3, Ohe en Laak 2, Roosteren 3, Grevenbicht 4, Nieuwstad 3, Susteren 7, Echt 19 Obbicht en Papenhoven 3, Born 6, Limbricht 4, Sittard 22, Broeksittard 2	74	Echt. Sittard.
	2 Klein Nijmegen.	1	Mook 4, Gennep 7, Ottersum 7, Bergen 18 Venray 22, Wanssum 2, Meerlo 5, Broekhuizen 2	65 b)	Gennep. Venraay.
		1	Meyel 6, Nederweert 17, Weert 31, Hunsel 3, Grathem 3, Stramproy 4, Heythuizen 7	73	Weert.

a) Levert meer dan normaal voor de andere wapens.

b) Levert minder dan normaal of: niet voor de andere wapens.